

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**ПРАВНИ РЕЖИМИ ПОЛИЦИЈСКЕ
ДЕЛАТНОСТИ**

(Мастер рад)

Ментор:

Проф. др Милош Прица

Студент:

Ана Лападатовић

Број индекса: М028/21-УП

Ниш, 2023. године

САДРЖАЈ

УВОД.....	4
I ПОЈАМ, КАРАКТЕРИСТИКЕ И ФУНКЦИЈЕ ПОЛИЦИЈЕ.....	7
1. Полиција у Старој Грчкој и Риму.....	7
2. Развој појма полиције.....	8
3. Теоријско одређивање појма полиције.....	10
4. Функције полицијских органа.....	13
II ПОЛИЦИЈСКИ ПОСЛОВИ И ПОЛИЦИЈСКА ОВЛАШЋЕЊА У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ.....	17
1. Правни режим полиције у Републици Србији.....	17
2. Врсте послова у оквиру правног режима полиције у Републици Србији.....	25
III ПОЛИЦИЈСКИ ПОСЛОВИ И ПОЛИЦИЈСКА ОВЛАШЋЕЊА У ПРАВИМА ДРЖАВА НА ПОДРУЧЈУ БИВШЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ.....	32
1. Правни режим полиције у Републици Црној Гори.....	32
3. Правни режим полиције у Републици Хрватској.....	35
4. Правни режим полиције у Републици Словенији.....	38
5. Правни режим полиције у Федерацији БиХ.....	42
6. Правни режим полиције у Републици Северној Македонији.....	43
IV ПРАВНИ РЕЖИМ ПОЛИЦИЈЕ У ДРЖАВАМА КОНТИНЕНТАЛНОГ ПРАВА.....	47
1. Правни режим полиције у Немачкој.....	47
2. Правни режим полиције у Француској.....	49
V ПРАВНИ РЕЖИМ ПОЛИЦИЈЕ У ДРЖАВАМА АНГЛОАМЕРИЧКОГ ПРАВА.....	52
1. Правни режим полиције у Великој Британији.....	52
2. Правни режим полиције у САД-у.....	54

3. Правни режим полиције у Канади	57
ЗАКЉУЧАК	63
ЛИТЕРАТУРА	66
САЖЕТАК	72
SUMMARY.....	73
БИОГРАФИЈА СТУДЕНТА.....	74

УВОД

Када је реч о самом појму и функцијама полиције, она се развијала још од најранијих облика државних уређења, па све до данас. Са развојем друштва и држава, мењале су се и уобличавале и саме функције полиције, њене дужности и овлашћења. Међутим, у савременим модерним државама, овлашћења, организација и други битни елементи полицијског посла нису уређени на јединствен и општеприхваћен начин, већ искључиво националним законодавствима самих држава. Из тог разлога, сама овлашћења и дужности, као и друге значајне одредбе у оквиру полицијског посла разликују се од државе до државе.

Полицијски закони су они закони који се баве прописима и кодексом понашања службеника за спровођење закона. Ови закони одговарају на питање „ко контролише полицију?“ давањем смерница по којима се службеници морају понашати и механизма помоћу којих агенције за спровођење закона могу да надгледају своје, као што су одељења за унутрашње послове, надзор од стране генералног државног тужиоца и тако даље. Многи од ових закона се баве питањима као што су употреба прекомерне силе од стране полицајаца, недолично понашање полиције, давање осумњиченима права, корупција, пракса испитивања и полицијска бруталност.

Полицијске снаге се обично сматрају невојним организацијама које делују под надлежношћу владе. Њихов једини задатак је да контролишу домаћа питања, а не да се боре са страним силама у иностранству, што је војна функција. Док се у уобичајеном народном језику „полиција“ обично односи на службенике градске полицијске управе, са ширег правног становишта „полиција“ се често може односити на било коју особу или организацију укључену у спровођење закона. Ово може укључивати организацију која је овлашћена да ради у складу са савезним, државним или локалним законима.

Главна улога полиције у било којој цивилизованој нацији је очување реда. Као такви, цео њихов разлог постојања је спровођење кривичних закона, смањење

грађанских нереда и заштита људи и имовине. Да би постигла овај циљ, полицији су дата одређена јединствена овлашћења која други грађани немају, попут легитимне употребе силе у спречавању криминала и овлашћења да изриче новчане казне за криминално понашање.

Наравно, пошто су јој додељене ове привилегије, важно је да друштво помно прати оне који врше ова овлашћења. Искушење да се ангажује у истим активностима које полиција треба да спречи је веома реално и захтева корпус закона како би се спречили појединци да доприносе проблемима друштва, а не да их контролишу. Полицијски закони често одражавају уставне норме и законе о људским правима, јер су то области у којима полиција треба да делује.

У складу са наведеним, предмет рада је компаративни приказ и анализа законских решења и одредби које се односе на полицијске послове, а у оквиру различитих националних законодавства.

Циљ рада је да укаже на разлике и сличности националних законодавства држава бивше Југославије, као и појединих држава континенталног и англоамеричког правног система, у дефинисању и уређењу области полицијског деловања, овлашћења, дужности и функција полиције, као и права и обавезе полицијских службеника.

Методe истраживања које су употребљене за прикупљање података, анализу и решавање задатака у овом раду су:

- 1) *метод анализе* који врши истраживање путем рашчлањивања комплексних делова теме на њихове једноставније компоненте, а затим детаљније појашњава саме те компоненте. Овде се врши анализа полиције, њених компоненти и карактеристика, у циљу разумевања њене улоге, сврхе и значаја.
- 2) *метод синтезе* подразумева систематичан поступак којим се претходно рашчлањени и објашњени делови, у оквиру анализе, спајају у јединствену целину, која треба да пружи могућност општег разумевања и изношења закључака о датој теми.
- 3) *метод генерализације* који појмовно обухвата сваку варијаблу појединачно, при чему се дефинишу основне карактеристике теме, попут најзначајнијих појмова у оквиру области полицијског деловања, његовог

значаја, карактеристика, а затим се њихова обележја међусобно повезују, указујући на узајамно дејство.

- 4) *метод индукције* указује на сазнање од појединачног ка општем, што доводи до могућности изношења закључака. Ово се односи на предвиђање утицаја и стања полицијских структура у савременом друштву, као и могућности за будућа истраживања и закључке, јер се сматра да ће сличне појаве, у будућим периоду, изазвати сличне реакције.
- 5) *метод дедукције* који полази од општих ставова ка посебним, те на основу тога извлачи закључке. Ово се односи на општи суд о утицају полицијског деловања на целокупно друштво, на основу чега произилазе закључци за конкретна истраживања у будућности.
- 6) *дескриптивни метод* користи се у сврху процене одређених карактеристика неке ситуације, а у циљу овог истраживања биће коришћена за описивање различитих законских одредби у области полиције у националним законодаствима.
- 7) *дескриптивно – експликативна метода* која се користи као прва и основна метода у настанку и развоју науке. У научном истраживању су овом метододом обухваћене следеће фазе: прикупљање истраживања; анализа прикупљених истраживања; интерпретација резултата истраживања; генерализација анализираних резултата истраживања; саопштавање добијених резултата.
- 8) *догматско-нормативни метод* послужиће за анализу правних прописа, пре свега закона.

I ПОЈАМ, КАРАКТЕРИСТИКЕ И ФУНКЦИЈЕ ПОЛИЦИЈЕ

1. Полиција у Старој Грчкој и Риму

Током периода 19. и 20. века, сам термин полиција је према свом значењу највише имао сличности са грчким термином *πολιτεία* (политеја), којим се означавало свеукупно државно управљање, као и сам државни поредак који је из тих интереса проистекао.¹ Римљани од ове речи стварају свој појам *politia*.² Сматра се да је у Старој Грчкој, Аристотел користио овај термин како би објаснио идеалан облик државног уређења, тј. облик између демократије и олигархије. Овде су полицијски органи били само један од потребних елемената овог система.³ Стога, може се закључити да појам полиције какав познајемо данас, нема никакве сличности са начином на који је исти објашњавао Аристотел.

Сматра се да су облици полиције постојали још у Старом веку, у Египту, а да су сматрани за посебне службенике који су били задужени за безбедност у провинцијама. Полицијска организација се у Египту спомиње 1340. године п.н.е. и односила се на чување фараонских и других гробница. Литература наводи да је оваква форма полиције постојала и у древним цивилизацијама као што су Индијанци.

У Старој Грчкој и Риму, полицију су чинили робови, јер се сматрало да је тај посао понижавајући. Карактеристично је то да је полицијске функције у Атини вршило неколико тела и органа. На пример, делатност надзора над странцима вршио је полиарх, а уличну и трговачку полицију је чинило неколико чиновничких група са по десет чланова. Астиноми су водили бригу о стању улица, вршили надзор над грађевинским радовима, а имали су и право изрицања новчаних казни за мање преступе. Ред на трговима одржавали су агерономи који су водили рачуна и о томе да трговци не продају фалсификовану робу. Након Пелопонеског рата образовани су

¹ Тадић, Љ. (1988). *Наука о политици*. Београд: Рад, стр. 7.

² Бабовић, Б. (1997). *Полиција у светском поретку*. Београд: НЕА, стр. 12-13.

³ Аристотел (1970). *Политика, култура*. Београд, стр. 215-216.

и периполи, стални одред лако наоружаних људи, који су вршили послове пограничне страже.⁴

Са развојем Римске државе убрзан је процес и развој државних органа и функција. држава је своју владавину проширила готово на читав свет и такву владавину одржала у периоду од скоро хиљаду година. Пораст популације за време Римске империје наметнули су потребу формирања сложеног и разгранатог државног апарата у којем су послови одржавања јавног реда и мира заузели веома значајно место.⁵

2. Развој појма полиције

Полиција настаје још у периоду примитивних друштва, као потреба да се обезбеди и осигура заштита вишка производа, а који су у условима прерасподеле добара и развоја тржишта, припадали елитним слојевима друштва.⁶ Како је то наводио Макс Вебер, полиција је била најстарија институција људског друштва, а јавила се услед потребе за успостављањем реда, мира и заштите, што је и данас један од основних полицијских легитимитета.⁷ Ипак, као преломна тачна у настанку полиције, сматра се стварање вишка друштвене производње, што је допринело богаћењу појединих друштвених слојева, те стварањем бенефиција и привилегија, па се самим тим јавила и тежња да се те привилегије заштите и сачувају. Стога, сам настанак полиције може се везати за период пре настанка првих држава, али као облика друштвене организације, док сам појам полиције који познајемо данас, настаје тек касније.

Литература из области полиције, у скоро сваком свом штиву, везује настанак појма полиције за оснивање Лондонске Метрополитен полиције 1829. године.⁸ Стога, период настанка полиције може се сагледати са аспекта историјског периода

⁴Исто, стр. 403.

⁵Нешковић, С. (2006). *Безбедност и реформе у Србији*. Београд: Институт за политичке студије, стр. 77-78.

⁶Милосављевић, Б. (1997). *Наука о полицији*. Београд: Полицијска академија, стр. 55-56.

⁷Бабовић, Б. (2001). Цивилна контрола и надзор над полицијом у Југославији. У *Демократска контрола војске и полиције у СР Југославији: нормативне претпоставке* (ур. Мирослав Хаџић), Београд: Центар за цивилно-војне односе, стр. 255.

⁸ Roth, M. P. (2006). General History of Policing. In *World Encyclopedia of Police Forces and Correctional Systems*, second edition (ed. Georg Thomas Kurian), New York: Thomson Gale, Detroit, стр. 2.

пре 1829. године и након ње. Сматра се да сам појам полиције потиче од грчке речи *politeia* (грч. *πολιτεία*), који је означавао читав државни поредак. Ипак, све до 18. века, у европским државама примењивао се термин *la police* из француског или термин *die Polizei* из немачког, који су означавали унутрашњу организацију у држави, њену безбедност и територију.⁹

На почетку 18. века, долази до прихватања појма полиције у Енглеској, који се тада односио на добру владу, тачније на унапређење и побољшање градске инфраструктуре. До тада, постојало је потпуно избегавање примене овог појма у Енглеској.¹⁰

Ипак, треба нагласити чињеницу да се било који покушај дефинисања полиције пре стварања модерног друштва, не може прихватити као потпуно тачан, баш из разлога што је до тог периода, постојао широк спектар дужности које је тадашња организација полиције предузимала. Полицијске дужности изводиле су се кроз заједничке обавеза свих чланова друштвене заједнице, па су се чак и поједине активности описмењавања становништва очекивале од полиције. Све до средине 18. века, Париз је сматран најбољим полицијским градом на простору Европе. Од тада се може рећи да долази до првих почетака развоја полицијских органа, када почињу да се изграђују темељи за формирање модерне полиције.¹¹

Процес развитка појма полиције и његовог дефинисања као модерног органа каквог познајемо данас, завршен је тек у 19. веку. Од тог периода, под појмом полиције подразумева се посебна служба органа која се бави задацима у оквиру унутрашњих послова државе.¹²

Треба напоменути и чињеницу да у Србији, у средњем веку, није био познат сам појам полиције, али је у време династије Немањића и ступања на снагу Душановог законика, постојао полицијски орган (тзв. *кефалије*) који су истовремено били и органи унутрашње управе.¹³ Појам кефалија се у Душановом законнику спомиње кроз одредбу да је њима и властели било задужење да стражаре на

⁹Милетић, С. (2003). *Полицијско право*. Београд: Полицијска академија, стр. 57-59.

¹⁰Милосављевић, Б. (1997). нав. дело, стр. 4-6.

¹¹Игњатовић, Ђ. (2015). *Криминологија*. Београд: Правни факултет, стр. 156.

¹²Милетић, С. (2003). нав. дело, стр. 57-58.

¹³Богдановић, Б. (2002). *Два века полиције у Србији*. Београд: Министарство унутрашњих послова, стр. 10.

путевима, како би чували путнике од разбојника.¹⁴ Након пада српске државе под турску власт, те након ослобођења од исте, долази и до почетка поступка уређења полицијске службе у држави, а од 1811. године. Ово је представљало креирање Елабората који је садржао предлог о формирању полиције у Београду.¹⁵ Овде је битно споменути и чињеницу да се сам термин „полиција“ у Србији задржао у употреби до Другог светског рата, након чега почиње да се користи термин „милиција“.

Када је реч о појму „милиција“, он се често у свакодневном говору употребљава као синоним за термин „полиција“, међутим њихово значење није у потпуности једнако. Наиме, сам термин „милиција“ потиче од латинске речи *militia*, а носи значење врсте народне војске или војне службе.¹⁶ Такође, и овом појму су током његовог историјског развоја придавана различита значења. У савременом друштву, употреба појма „милиција“ често асоцира на сам појам полиције, а нарочито у политичке сврхе, односно као тежња да се сачувају неки политички интереси. Након периода Другог светског рата, појам „милиција“ био је у употреби у Југословенским државама¹⁷, све до уставних промена 1992. године, када почиње поновна употреба термина „полиција“.¹⁸

3. Теоријско одређивање појма полиције

Појмовно одређење, као и само уређење полиције као организације прошли су кроз неколико фаза развоја, тачније кроз различите периоде, у оквиру којих су у зависности од самог државног и друштвеног уређења, различито били обликовани, дефинисани и схватани. Наиме, током времена, модификовале су се и мењале функције и деловање полиције и њене организације. Како је расла владавина демократије, тако се и сама функција полиције сужавала. Ипак, оне представљају кључни елемент за дефинисање појма полиције.

¹⁴Исто.

¹⁵Гавриловић, А. (1911). *Цртице за историју Београдске полиције и државног уређења у Србији*. Београд: Штампарија Ђ. Мунца и М. Карића, стр. 5-7.

¹⁶Милосављевић, Б. (1997). нав. дело, стр. 8.

¹⁷Закон о народној милицији, Службени лист ФНРЈ, бр. 101/46.

¹⁸Закон о изменама Закона о унутрашњим пословима, Службени гласник РС, бр. 54/96.

Како би се исправно дефинисао појам полиције, неопходно је уврстити три основна елемената: функције, организацију и употребу силе. Дакле, ове три категорије представљају основу развоја и деловања полиције, јер иста не може постојати без својих функција, без своје организације, као и права на употребу силе. Стога, у наставку се осврћемо на поједине дефиниције које дају објашњење појма полиције.

Једна од најпознатијих дефиниција полиције настаје још 1885. године, од стране енглеског аутора, који дефинише полицију као „део друштвене организације који се непосредно брине око одржавања доброг поретка, односно превенције и откривања повреда тог поретка“.¹⁹ Надаље, истиче се да поједини аутори сматрају да су функције полиције сличне у сваком друштву. На основу тих друштава, развијају се обрасци помоћу којих полиција повећава свој спектар деловања у области заштите друштва, нарочито од криминалних радњи, а затим и до стварања конкретне идеје о томе које би надлежности и делокруг задужења полиција требало да има. Из тог разлога, може се рећи да је сам развој полицијског посла био условљен друштвеном историјом, друштвеном динамиком и мноштвом социолошких фактора.²⁰

Према свему претходно исказаном, полицију можемо одредити као кључни елемент система друштвене контроле који је задужен за заштиту доминантних друштвених вредности и добара од њиховог повређивања и угрожавања криминалом. Само одређивање полицијских функција није једноставно, с обзиром на чињеницу да на исте утиче велики број фактора. Као најзначајније фактори овде истичу се организација полиције, жртве кривичних дела, као и захтеви шире друштвене јавности.²¹

Још једна од дефиниција која појашњава појам полиција, наводи да је то „организовани облик чувања реда, чувања мира, спровођења закона и прописа, као и истрага које могу обухватити извршење принудних овлашћења, чија је уочљива примена кључни елемент у одређивању њихове сврхе“.²² Стога, према овој дефиницији, може се рећи да се сам појам полиције конкретизује кроз сажетост

¹⁹Mawby, R. I. (1990). *Comparative policing issues: The British and American experience in international perspective*. London: Unwin Hyman, стр. 2.

²⁰Marenin, O. (2007). Theories of policing. *The Encyclopedia of Police Science* (ed. Jack R. Greene), New York: Taylor & Francis Group, стр. 1285 – 1286.

²¹Grieve, J., Harfield, C., MacVean, A. (2007). *Policing*. Los Angeles – London: SAGE Publications, стр. 19-20.

²²Исто, стр. 20.

полицијске организације, њених функција и права на употребу силе. Употреба силе сматра се неизоставним елементом полицијског деловања, али она не обухвата субјективни аспект аутора, нити самих службеника, већ неизоставан део саме полицијске делатност. Стога, како сматрају многобројни аутори, неопходно је уврстити употребу силе у дефиницију самог појма полиције.²³ У складу са претходно наведеним, појам полиције може се дефинисати као „људство овлашћено од стране групе да регулише интерперсоналне односе унутар те групе путем примене физичке силе“.²⁴

Супротно од приказаних дефиниција, постоје и аутори који приликом одређивања појма полиције полазе од њених организационих елемената. Стављајући у први план организационе елементе, истиче се да је полиција део правосудног система који је сачињен од три компоненте: полиције, судства и корективне правде.²⁵ Оваква дефиниција полиције потиче из америчког правосудног систем, где се наводи да сам појам полиције садржи неколико организационих облика. Он обухвата широк спектар организација, почев од полиције у типичном америчком граду, па све до савезних агенција које су одговорне за остваривање националних интереса.

Када сагледамо домаћу литературу, може се закључити да иста појашњава појам полиције, према аспектима њених кључних елемената, односно полицијских функција, њене организације и употребе силе. У складу са тим, поједини аутори наводе дефиницију полиције којом је одређују као „функцију коју заједница поверава својим члановима да у њено име спречавају и сузбијају кршење правила која су доминирајућа у заједници и да под одређеним условима то чине употребом средстава принуде.“²⁶

Надаље, битно је напоменути и дефиницију полиције која исту одређује симбиозом организације полиције и њених функција. Према оваквом гледишту, појам полиције представља „орган државне управе у чијем делокругу су одређени послови који се односе на безбедност државе и њених грађана и чија су

²³ Bayley, D. H. (1990). *Patterns of Policing: A Comparative International Analysis*. New Brunswick: Rutgers University Press, стр. 7.

²⁴ Исто, стр. 7.

²⁵ Wadman, R. C. (2009). *Police Theory in America: Old Traditions and New Opportunities*. Springfield: Charles C Thomas – Publisher LTD, стр. 3-4.

²⁶ Субошић, Д. (2013). *Организација и послови полиције*. Београд: Криминалистичко – полицијска академија, стр. 18.

организација, делатност и контрола због њихових особености подвргнути „допунском“ (посебном) правном режиму у односу на правни режим (општи) који важи за друге органе државне управе.“²⁷

Надаље, појам полиције може се одредити и без сагледавања аспеката њених кључних елемената, па се тако у литератури може пронаћи и дефиниција полиције која је одређује као „орган државне власти чија је примарна функција одржавање јавне безбедности друштвене заједнице, а у чију сврху има законом дата овлашћења, укључујући и примену силе.“²⁸

На крају, у коначном, појам полиције, као сложени феномен, неопходно је у потпуности дефинисати искључиво узимањем у обзир свих неопходних елемената и карактеристика. Стога, у крајњем, као најпотпунија дефиниција полиције, може се издвојити она коју даје Милосављевић, а по којој је полиција „сложени систем професионалног типа, који је организован ради одржавања јавног реда и поретка у друштву и који је у те сврхе снабдевен законским овлашћењима и потребним средствима, укључујући и средства принуде.“²⁹

4. Функције полицијских органа

Како смо могли видети да постоје различити приступи у проучавању и дефинисању појма полиције, тако постоје и различита схватања и гледишта о самом појму полицијске функције. Први приступ дефинисању функција полиције је нормативни, те полази од законског одређења овог појма, док је други прагматичан, те покушава да открије суштину полицијске функције.

Сматра се да полиција од свог настанка, па све до данас, остварује две основне сврхе, а то је одржавање реда у друштвеној заједници и обезбеђење несметаног функционисања поретка власти. Овако одређене улоге полиције, временом су се мењале и модификовале, у зависности од самих друштвених и државних уређења и развоја. Са развојем функција полиције, развијају се и

²⁷Милетић, С. (2003).нав. дело, стр. 19.

²⁸Симовић, Д., Зекавица, Р. (2012). *Полиција и људска права*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија, стр. 46.

²⁹Милосављевић, Б. (1997). нав. дело, стр. 17.

различити приступи у разумевању тих функција, па тако се, данас, полицијске функције могу разматрати и са социолошког и политиколошког аспекта.³⁰

Посматрајући са социолошког аспекта, наглашавају се функције полиције које су блиске неким потребама и захтевима друштвене заједнице, као што су социјална контрола, друштвена регулатива или сигурност јавности. Према овом схватању, основна функција полиције је да одржава унутрашњу друштвену регулацију, односно да делује на одређена негативна понашања у циљу очувања одређених друштвених вредности, обичаја, традиције, обезбеђивања реда и мира, сигурности, солидарности, решавања сукоба и др. Са друге стране, политиколошки приступ наводи функцију полиције са политичког аспекта, односно као сврху да заштити државу и њене органе, као и очува јавни поредак.³¹ Може се рећи, стога, да оба приступа наглашавају само једну сврху полицијских органа, занемарујући другу страну полицијске функције.

Наиме, свакако је јасно да полиција има политичку функцију, у циљу одржавања и очувања основних карактеристика државе, али са друге стране, има и социјалну, односно друштвену сврху, у циљу одржавања елементарне потребе друштвене заједнице за очувањем реда и мира. Стога, може се закључити да ове две основне улоге полиције чије јединство њене функције.

Милосављевић, стога, наглашава и политичку и социолошку функцију полиције. Он наводи да вредности које обухвата јавни поредак, као израз политичке и друштвене димензије, су од општег, националног или јавног интереса. Ове вредности су: сигурност људи и имовине, стање реда и мира, искључење употребе силе, несметано уживање људских права и слобода, те извесне моралне, економске, естетске и друге вредности које штити глобално друштво, као и осигурање поштовања установа одређеног правног поретка и несметано функционисање политичких институција друштва.³²

Ипак, треба нагласити и чињеницу да се сам садржај и структура полицијских функција, у савременом друштву, разликују од државе до државе. Осим тога, могуће је поједине задатке полицијских органа разликовати и међу појединим регионима

³⁰Васиљевић, Д. (2011). Функције полиције и њена овлашћења да предузима управне радње. *НБП - Журнал за криминалистику и право*, 30, стр. 2.

³¹Исто.

³²Милосављевић, Б. (1997). нав. дело, стр. 20.

унутар држава. Чиниоци који утичу на врсту, садржаје и начин вршења полицијских задатака су: карактер државног и друштвеног уређења, карактеристике социјалне структуре, ниво демократизације и хуманизације власти у друштву, степен развоја државног апарата и других капацитета за управљање јавним пословима, диференцијација управног апарата, регионалне специфичности и др.³³ Без обзира на ове елементе, могуће је одредити заједничке функције и дужности полицијских органа, као и њихова овлашћења, а који су карактеристични за већи број савремених полиција. Тако Васиљевић издваја следеће основне функције полиције:³⁴

- 1) превенција и репресија криминала које подразумевају укупну активност полиције у борби против правно недопуштених понашања која се квалификују као кривична дела;
- 2) социјално-услужни рад полиције који обухвата задатке који нису повезани с репресијом као што су интервенције поводом различитих некриминалних догађаја (нестала лица, изгубљене ствари, породични сукоби итд.), давање грађанима различитих упутстава, информација и пружање услуга, те отклањање последица природних катастрофа и елементарних непогода;
- 3) одржавање јавног реда и мира, нарочито у виду превенције и репресије недозвољених понашања на јавним местима и других друштвено штетних дела која имају карактер прекршаја (свађа, вика, туча, претња, проституција, неовлашћено пуцање из ватреног оружја, просјачење, скитничење, тапкарење итд.);
- 4) контрола и регулисање саобраћаја који обухватају омогућавање делотворнијег коришћења саобраћајних средстава и заштиту људских живота и имовине у саобраћају, као и репресивне садржаје у односу на прекршиоце саобраћајних прописа;
- 5) погранични послови и послови у вези са странцима који обухватају обезбеђење границе, контролу прелажења државне границе, контролу кретања и боравка страних држављана на целој територији земље;
- 6) заштита од пожара у ужем смислу (криминалистичка обрада узрока пожара, откривање и хватање лица која су проузроковала паљевине,

³³Васиљевић, Д. (2011). нав. дело, стр. 3.

³⁴Исто.

обезбеђење места пожара, пружање помоћи у случају пожара и сл.) и у ширем смислу (организовање јавне ватрогасне службе);

- 7) остали административни полицијски задаци из домена јавне безбедности управно-правне природе у које би спадали издавање путних исправа, личних карата, регистрација моторних возила, издавање возачких дозвола, вођење различитих евиденција, организовање криминалистичких лабораторија и других техничких служби, међуполицијска сарадња и сл.

С обзиром на чињеницу да се полицијски послови и њихова функција разликују у односу на државу у којој се примењују, јасно је да државе самостално, својим законодавствима уређују област деловања полицијских органа, њихове послове, задатке, функције, овлашћења и надлежности. Стога, наставак овог рада базираће се на анализи различитих законодавства у циљу компарације правних режима полиције у различитим земљама.

II ПОЛИЦИЈСКИ ПОСЛОВИ И ПОЛИЦИЈСКА ОВЛАШЋЕЊА У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1. Правни режим полиције у Републици Србији

Утврђивање надлежности, делокруга, дужности и овлашћења полиције, могуће је кроз анализу норми садржаних у оквиру полицијских закона и других правилника и прописа којима се ближе дефинише и одређује сама функција и улога полиције у Републици Србији. Као основни правни акти који ближе уређују законско деловање полиције у правном систему Србије издвајају се Закон о полицији³⁵ и Правилник о полицијским овлашћењима³⁶.

Како је наведено у члану 1 Закона о полицији, истим се ближе уређују унутрашњи послови, овлашћења, организација и надлежности Министарства унутрашњих послова, затим полицијски послови, те организација и надлежности полиције, као и сва друга питања везана за њихов рад.³⁷ Ближе одређење појма полиције садржано је у оквиру члана 3 ЗОПРС у коме се наводи да полиција „представља организован начин обављања законом уређених послова, коју чине полицијски службеници који, у обављању полицијских и других унутрашњих послова, штите и унапређују безбедност грађана и имовине, поштујући Уставом зајемчена људска и мањинска права и слободе и друге заштићене вредности у демократском друштву, уз могућност употребе средстава принуде у складу са Уставом и законом“.³⁸

Дакле, према одређењу овог члана, Полиција представља организовани орган Министарства унутрашњих послова, који се бави заштитом грађана Републике Србије, као и њиховом безбедношћу и безбедношћу њихове имовине, а све то у складу са Уставом предвиђеним начелима. Битно је напоменути и чињеницу да Закон о полицији, према одредби садржаној у члану 3, став 1, омогућава Полицији

³⁵Закон о полицији, Службени гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018; у даљем тексту ЗОПРС

³⁶Правилник о полицијским овлашћењима, Службени гласник РС, бр. 41/2019 и 93/2022; у даљем тексту Правилник РС.

³⁷Закон о полицији, члан 1.

³⁸Закон о полицији, члан 3.

употребу средстава принуде, наводећи да се таква употреба одобрава само у складу са Уставом и законом.

У оквиру Закона о полицији, организација, надлежности и овлашћења, као и уређење рада полиције садржани су у оквиру одредби у Глави IV која носи назив *Организација и надлежност Полиције*, а која ближе одређује основна начела и принципе њеног уређења, деловања и организовања. Организација полиције дефинисана је члановима 22 и 23. Према члану 22, став 1, наведено је да се у сврху обављања послова полиције и других унутрашњих послова, формира Дирекција полиције.³⁹ Као састав Дирекције наводе се следеће организационе јединице и тела, оне које се образују у седишту Дирекције, као што су „управе, центри, јединице, специјална и посебне јединице полиције“, као и оне које се формирају ван седишта, као што су „Полицијска управа за град Београд, подручне полицијске управе и полицијске станице“.⁴⁰ Према ставу 3, истог члана, издваја се и специјална јединица полиције названа Специјална антитерористичка јединица.⁴¹

Савремена, специјална антитерористичка јединица полиције, уско је специјализована и опремљена најсавременијом опремом, а представља организациону јединицу у саставу Дирекције полиције Министарства унутрашњих послова. Оформљена је 1978. године и њен првобитни назив је био Јединица милиције за специјална дејства. Њена основна намена је да извршава сложене и високоризичне задатке безбедности и заштите Републике Србије и њених грађана, а пре свега борба против тероризма на тактичком нивоу и асистирање Управи криминалистичке полиције и другим организационим јединицама МУП-а.

Послови специјалне антитерористичке јединице су планирање и извршавање најсложенијих безбедносних задатака у борби против тероризма, интервенције у случају талачких ситуација, интервенције у случају отмице ваздухоплова и других кризних ситуација са ваздухопловима, интервенције у случајевима барикадирања и пружања отпора ватреним оружјем, лишавање слободе чланова организованих криминалних група у сарадњи са другим организационим јединицама МУП-а и обезбеђење личности и објеката који су према процени надлежних државних органа безбедносно угрожени.

³⁹Закон о полицији, члан 22, став 1.

⁴⁰Закон о полицији, члан 22, став 2.

⁴¹Закон о полицији, члан 22, став 3.

Као посебне јединице Полиције издвајају се Жандармерија, Хеликоптерска јединица, Јединица за заштиту и Јединица за обезбеђење одређених личности и објеката, а у Полицијској управи за град Београд Полицијска бригада и Интервентна јединица 92.⁴² Законом је предвиђена и могућност да се, услед неких посебних и карактеристичних фактора, могу оформити и друге организационе јединице Полиције, у конкретним подручјима, а у сврху обављања полицијских и других послова.⁴³

Овде је битно напоменути и чињеницу да „организацију и делокруг специјалне и посебних јединица полиције, систематизацију, врсте, односно статус и опис послова радних места њених припадника, посебне услове за пријем и рад, посебноопрему, средства и наоружање који се користе у обављању послова из делокруга тих јединица прописује Влада“.⁴⁴ Дакле, Влада Републике Србије одговорна је и овлашћена за координацију и организовање специјалних и посебних јединица полиције.

Надаље, организација полиције одређена је и у оквиру члана 23, који у ставу 1 наводи да се полицијске управе формирају тако да буду радно и функционално повезане, и то на начин да се сродни полицијски послови могу обављати на локалном, регионалном и централном нивоу.⁴⁵ То значи да саме организационе јединице Полиције треба да буду уско повезане у оквиру својих делокруга и послова, како би се саме операције и функције полицијских органа могле вршити на ефикасан и ефективан начин, на свим нивоима државе.

Надлежности полиције уређене су кроз различите функције организационих јединица. Па тако, чланом 24 ЗОПРС, одређене су надлежности Дирекције полиције и то тако да се сматра да Дирекција полиције: „ 1) израђује стратешку процену јавне безбедности, у сарадњи са организационом јединицом надлежном за стратешко планирање; 2) доноси стратешки план Полиције; 3) учествује у изради кадровског плана, као и у утврђивању програма стручних обука и усавршавања у сарадњи са организационом јединицом надлежном за управљање људским ресурсима; 4) усклађује и усмерава рад полицијских управа и организационих јединица у

⁴²Закон о полицији, члан 22, став 4.

⁴³Закон о полицији, члан 22, став 5.

⁴⁴Закон о полицији, члан 22, став 6.

⁴⁵Закон о полицији, члан 23, став 1.

седишту;5) врши контролно инструктивну делатност рада полицијских управа и организационих јединица у седишту; 6) непосредно учествује у обављању одређених сложенијих послова из делокруга полицијских управа;7) обезбеђује спровођење међународних уговора о полицијској сарадњи и других међународних аката за које је надлежна;8) обавља послове међународне оперативне полицијске сарадње;9) ствара потребне услове за одржавање и подизање способности и спремности Полиције за деловање у стању повећаног ризика, ванредним ситуацијама, ванредном и ратном стању;10) ради на решавању статусних питања грађана и издавању јавних исправа из свог делокруга;11) у полицијским пословима доприноси безбедносно-полицијској и наставно-научној активности.⁴⁶ Дакле, овим чланом Закона детаљно се дефинишу послови и надлежности које Дирекција има права да извршава приликом обављања своје функције. С обзиром да је Дирекција врховно тело у оквиру саме Полиције, може се видети и из приложеног, да она управља најодговорнијим пословима и доноси одлуке за најзахтевније поступке и процесе у оквиру делатности Полиције.

Надаље, чланом 25 ближе су одређене надлежности и послови Полицијске управе, где се наводи да иста има надлежности да: „1) на подручју општине, односно града, у којој је њено седиште непосредно обавља полицијске и друге унутрашње послове и остварује локалну сарадњу;2) израђује оперативну процену јавне безбедности у складу са актом из члана 24. тачка 1. овог закона; 3) доноси оперативни план полицијске управе у складу са актом из члана 24. тачка 2. овог закона; 4) усклађује, координира и усмерава рад полицијских станица/испостава и обезбеђује остваривање локалне сарадње и одговорности;5) врши контролно инструктивну делатност рада својих организационих јединица;6) учествује по потреби у обављању послова из делокруга полицијских станица;7) предузима мере обезбеђења одређених лица и објеката;7а) обезбеђује редовно и хитно информисање и извештавање Дирекције полиције о појавама и догађајима на свом подручју;8) скупштини општине локалне самоуправе, односно скупштини градске општине на подручју на коме се налази, подноси извештај о раду и стању безбедности једном у годину дана;9) обавља друге послове утврђене посебним законима, другим прописима и општим актима.⁴⁷ Према овако утврђеним пословима које врши Полицијска управа, уочава се да иста представља органа који врши оперативне

⁴⁶Закон о полицији, члан 24.

⁴⁷Закон о полицији, члан 25.

функције Полиције, те обезбеђује, усклађује, координира и усмерава рад нижих органа Полиције, па самим тим, одговорна је за извршење тих послова, за шта подноси извештаје Дирекцији.

Послови полицијских станица дефинисани су чланом 26 Закона о полицији, у коме се наводи да полицијске станице имају надлежности да непосредно врше полицијске и унутрашње послове, те да остварују сарадње на подручју општина у којима су формиране, и подnose извештаје о раду и стању безбедности у оквиру тог подручја, и то скупштини општине локалне самоуправе на подручју на коме се станица налази.⁴⁸

Полицијски послови дефинисани су у оквиру Главе V Закона о полицији, при чему се као основна сврха обављања полицијских послова наводи потреба да се свакоме обезбеди заштита, безбедност, права и слободе који су им гарантовани законом и Уставом.⁴⁹ У оквиру ове Главе Закона, дефинисана су и начела и стандарди полицијских послова (чл. 32 и 33), затим полицијски обавештајни модел (чл. 34), начини комуникације (чл. 34а), као и послови заштите права грађана и обезбеђивање правне помоћи (чл. 35). Битно је напоменути и то да су дужности и права полицијских службеника приликом обављања полицијских послова одређени члановима 35-46, којима се ближе одређују права, могућности и обавезе полицијских службеника, а у вези са униформом, службеним оружјем, значком и легитимацијом, дужностима у оквиру и ван радног времена, као и етичком понашању и кодексу.⁵⁰

Као основне врсте полицијских послова, према члану 30 Закона о полицији, наводе се следећи:⁵¹

- 1) превенција криминала и унапређење безбедности у заједници;
- 2) откривање и расветљавање кривичних дела, обезбеђивање доказа, њихова анализа, криминалистичко форензичко вештачење употребом савремених форензичких метода и евиденција и откривање имовине проистекле из кривичног дела;
- 3) откривање и расветљавање прекршаја и привредних преступа;

⁴⁸Закон о полицији, члан 26.

⁴⁹Закон о полицији, члан 31.

⁵⁰Закон о полицији, чланови 35-46.

⁵¹Закон о полицији, члан 30, став 3.

- 4) откривање и хапшење учинилаца кривичних дела, прекршаја и других лица за којима се трага и привођење надлежним органима;
- 5) одржавање јавног реда и мира, спречавање насиља на спортским приредбама, пружање помоћи у извршењима у складу са законом;
- 6) регулисање, контрола, пружање помоћи и надзор у саобраћају на путевима и други послови из прописа о безбедности саобраћаја;
- 7) обезбеђење одређених јавних скупова, личности, објеката и простора;
- 8) безбедносна заштита одређених личности и објеката;
- 9) контрола државне границе, послови у вези са кретањем и боравком странаца, послови азила, прекограничног криминала, ирегуларних миграција и реадмисије;
- 10) извршавање послова утврђених прописима о оружју, приватном обезбеђењу и детективској делатности;
- 11) безбедносна заштита Министарства;
- 12) извршавање других полицијских послова и задатака утврђених законом и подзаконским актом Министарства донетим на основу овлашћења из закона.

Надаље, анализа законских одредби показује да су Законом дефинисане и полицијске мере и радње које полицијских службеници врше приликом обављања својих послова. Па тако, чланом 47, ставом 2, дефинисане су следеће мере и радње Полиције: „1) заштита оштећених кривичним делом и других лица; 2) заштита података о идентитету; 3) полицијско опажање, опсервирање; 4) посебне мере за обезбеђивање јавног реда; 5) снимање на јавним местима; 6) полицијска помоћ у извршењима и поступцима вансудског намирења; 7) полиграфско испитивање; 8) пријем пријава о учињеном кривичном делу и прекршају; 9) трагање за лицима и предметима; 10) мере циљане потраге; 11) мере за отклањање непосредне опасности; 12) криминалистичко форензичка регистрација, узимање других узорака и криминалистичко форензичка вештачења и анализе; 13) јавно расписивање награде.“⁵²

Као једно од најбитнијих поглавља које је одређено овим Законом, представља Глава VII која ближе одређује и дефинише овлашћења Полиције у

⁵²Закон о полицији, члан 47, став 2.

Републици Србији. Према одредбама Закона, које су садржане у члану 64 ЗОПРС, одређена су следећа овлашћења Полиције: „1) упозорење и наређење;2) провера и утврђивање идентитета лица и идентификација предмета;3) позивање;4) довођење;5) задржавање лица и привремено ограничење слободе кретања;6) прикупљање обавештења;7) привремено одузимање предмета;8) преглед простора, објеката, документације и контрадиверзиони преглед;9) заустављање и прегледање лица, предмета и саобраћајних средстава;10) обезбеђење и преглед места догађаја;11) употреба туђег саобраћајног средства и средства везе;12) утврђивање присуства алкохола и/или психоактивних супстанци;13) вршење безбедносних провера; 14) пријем нађених ствари;15) употреба средстава принуде; 16) друга овлашћења предвиђена законом.“⁵³

У оквиру самих овлашћења, битно је напоменути и то да се Законом ближе дефинишу и услови који је неопходно да буду испуњени приликом вршења тих овлашћења (чл. 65). Затим, као битна одредница наводи се и непристрасност, недискриминација, хуманост, поштовање људских права и омогућавање медицинске помоћи, које је неопходно да буду поштовани приликом вршења самих овлашћења од стране полицијских службеника (чл. 67). Као посебно значајна одредба је она која указује на поштовање принципа сразмерности. Ово представља потребу да се а полицијска овлашћења врше сразмерно потреби због које се предузимају, као и да сама њихова примена не сме изазвати веће штетне последице од оних које би наступиле да полицијско овлашћење није примењено. Посебно је битно истаћи да се код примена средстава принуде треба кренути поступно, од најлакших ка најтежим средствима, уз минимум неопходне силе.⁵⁴

С обзиром на дефинисано средство сразмерности, те указивање на употребу средстава принуде, треба напоменути и њихове врсте. Врсте средстава принуде одређене су у оквиру члана 105 ЗОПРС, и то као следеће: „1) физичка снага;2) распршивач са надражујућим средством;3) електромагнетна средства;4) службена палица;5) средства за везивање; 6) специјална возила; 7) службени пси; 8) службени коњи;9) средства за запречавање; 10) уређаји за избацивање млазева воде;11) хемијска средства;12) посебне врсте оружја и средстава;13) ватрено оружје.“⁵⁵

⁵³Закон о полицији, члан 64, став 2.

⁵⁴Закон о полицији, члан 68.

⁵⁵Закон о полицији, члан 106, став 2.

Дакле, овде је битно навести и чињеницу да Закон предвиђа могућност примене неког од средстава принуде, само у случају „да се на други начин не може извршити задатак и то суздржано и сразмерно опасности која прети законом заштићеном добру и вредности, односно тежини дела које се спречава или сузбија“, као и одређење да ће полицијски службеник „употребити најблаже средство принуде којим се може постићи законити циљ“.⁵⁶ Овим путем, законодавац, на неки начин, омогућава заштиту лица над којима се врши одређени полицијски поступак, односно лица над којима се примењује одређено средство принуде, наглашавајући потребу да се за одређени циљ примени најлакше од доступних средстава.

Када је реч о људским ресурсима, односно лицима која врше полицијске и друге унутрашње послове, права и обавезе ових лица дефинисане су у Глави VIII, при чему се наводи да функцију управљања људским ресурсима обавља организациона јединица за људске ресурсе. Лица запослена у оквиру Министарства унутрашњих послова, а самим тим и Полиције, имају могућности за обуку, стручно и професионално усавршавање и оспособљавање.⁵⁷ Осим тога, овим Законом предвиђају се и права и обавезе заснивања радног односа, као и услови који је потребно да буду том приликом испуњени. Осим тога, предвиђено је да лица која траже посао у оквиру полицијске делатности, морају бити подвргнута безбедносним проверама. Овде је битно споменути и чињеницу да је рад Полиције организован тако да радно време није одређено, већ се полицијски послови обављају 24 сата дневно.

Као посебно значајну карактеристику полицијског посла, а која је предвиђена Законом о полицији, наводи се дисциплинска одговорност. Дисциплинска одговорност дефинише се као „одговорност за скривљену повреду радне обавезе и обавезе понашања предвиђене законом, колективним уговором или другим општим правним актом – правилником о раду, као и уговором о раду за коју се може изрећи законом и другим општим актом предвиђена дисциплинска санкција у циљу осигурања успешног функционисања послодавца, односно унутрашње кохезије радне групе, њиховог колективног интереса, као и очувања одређених стандарда

⁵⁶ Закон о полицији, члан 106, став 3 и 4.

⁵⁷ За више видети члан 131 Закона о полицији.

који имају ефекте ван послодавца“.⁵⁸ Истиче се да дисциплинска одговорност представља и одговорност појединца за повреде радних дужности и обавеза, за које су надлежни органи прописали дисциплинске мере.⁵⁹ У складу са неведеним, Законом о полицији у члану 203 предвиђено је да полицијски службеници и остали запослени у Министарству одговарају за повреду службене дужности ако послове и задатке не обављају савесно, стручно и у предвиђеним роковима, ако се не придржавају Устава, закона, других прописа и правила о понашању за време службе, као и за повреде којима изван службе нарушавају интересе и углед Министарства.⁶⁰

2. Врсте послова у оквиру правног режима полиције у Републици Србији

Како се могло сагледати, основна делатност полиције односи се на одржавање јавног реда и мира и хапшење преступника закона. Осим ових главних функција полиције, она обавља и друге послове. Према Извештају ацији о стању злочина и правосуђа, издат 1988. године у Вашингтону, од стране Бироа за правосудну статистику, наводи да постоје четири централне делатности за полицијске службенике:⁶¹

- 1) примењивање закона – примена на праву заснованих принуда против оних лица која крше одређене законске норме својим понашањима;
- 2) одржавање реда – предузимају се кораци како би се контролисали догађаји и околности које нарушавају или могу нарушити ред;
- 3) прикупљање података – рутинске информације везане за свет криминала, узимање података од жртава, регистрација кривичних пријава;
- 4) сервисне дужности – пружа се помоћ оштећеним лицима, помоћ приликом пожара и осталих елементарних непогода.

⁵⁸Лубарда, Б., Коштурић, Б., Јовановић, П. (2015). *Увод у радно право са елементима социјалног права*. треће издање, Београд, стр. 242.

⁵⁹Влатковић, М., Брковић, Р., Урдаревић, Б.(2013). *Службеничко право*. Београд, стр. 179.

⁶⁰Закон о полицији, члан 203, став 1.

⁶¹ Милетић, С., Југовић, С. (2016). *Право унутрашњих послова*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија, стр. 137.

У оквиру полицијских послова, према Закону о полицији Републике Србије, могу се сврстати следећи:⁶²

- 1) превенција криминала и унапређење безбедности у заједници;
- 2) откривање и расветљавање кривичних дела, обезбеђивање доказа, њихова анализа, криминалистичко форензичко вештачење употребом савремених форензичких метода и евиденција и откривање имовине проистекле из кривичног дела;
- 3) откривање и расветљавање прекршаја и привредних преступа;
- 4) откривање и хапшење учинилаца кривичних дела, прекршаја и других лица за којима се трага и привођење надлежним органима;
- 5) одржавање јавног реда и мира, спречавање насиља на спортским приредбама, пружање помоћи у извршењима у складу са законом;
- 6) регулисање, контрола, пружање помоћи и надзор у саобраћају на путевима и други послови из прописа о безбедности саобраћаја;
- 7) обезбеђење одређених јавних скупова, личности, објеката и простора;
- 8) безбедносна заштита одређених личности и објеката;
- 9) контрола државне границе, послови у вези са кретањем и боравком странаца, послови азила, прекограничног криминала, ирегуларних миграција и реадмисије;
- 10) извршавање послова утврђених прописима о оружју, приватном обезбеђењу и детективској делатности;
- 11) безбедносна заштита Министарства;
- 12) извршавање других полицијских послова и задатака утврђених законом и подзаконским актом Министарства донетим на основу овлашћења из закона.

Полицијски рад као основно начело има познавање територије и лица. Ово се у пракси примењује на тај начин што се подручје покривено полицијским станицама дели на мање територијалне целине које се називају безбедносни сектори.⁶³ Дакле, безбедносни сектори обухватају делове територије на оним подручјима које покрива

⁶² Закон о полицији, члан 30.

⁶³ Субашић, Д., Кекић, Д. (2009). Организација дирекције полиције. *Правни живот*, бр. (11/2009), стр. 211-225.

конкретна полицијска станица, у којој се врше сви они послови који се односе на безбедност.

С обзиром на то да је сам рад полиције организован преко безбедносних сектора, задаци и активности полицијских службеника могу се обављати ефикасно. Како би се послови јавне безбедности на подручју одређене полицијске станице успешно извршавали неопходно је веома добро познавати лица (криминогених и других асоцијалних понашања, лица која се налазе под појачаним надзором, лица која су депортована, странци, лица која према положају или радном месту могу да уоче појаву криминалних активности, пензионисани полицајци итд), затим територије (важни објекти, насељена места, комуникације, шуме, земљишта, планине итд.), као и безбедносну проблематику (угрожене објекте, стање угрожености, густину насељености, површину подручја, стање путних мрежа итд.).⁶⁴

Послови и активности полиције су највише везани за терен, јер се ту јављају безбедносни проблеми, па се највећи број задатака и послова полиције односе ван полицијских станица. Послове безбедносног сектора врше вође сектора и службеници полиције који су најбоље упознати са самом територијом, проблемом и лицима.

Активности полиције започињу прикупљањем информација и података у везу са проблематичним догађајем. Информације се прикупљају у безбедносном сектору у коме су запошљени полицијски службеници који су најбоље упознати са локалном безбедношћу и сваком другом проблематиком.⁶⁵ Стога, у свим полицијским организацијама, без обзира на њихову модернизацију, основу послова и функционисања чине безбедносни сектори.

Полиција државе одговорна је за одржавање безбедности у друштву. Сложеност кривичних истрага криминала и корупције захтева од полиције да задире у права појединца на приватност, што укључује и задирање у приватни и породични живот, дом и преписку. Управо је данас рад полиције, више него раније, заснован на тајном прикупљању, обради и употреби података ради сузбијања безбедносних претњи. Полицијски у Србији, али и у највећем броју других земаља, законодавац омогућава примењивање посебних мера приликом тајног прикупљања података,

⁶⁴ Милосављевић, Б. (2007). *Наука о полицији*. Београд: Полицијска академија, стр. 55.

⁶⁵ Исто, стр. 63.

онда када није могуће на другачији начин одредити и открити криминалне радње. Зато се у полицијској пракси све више баве доушници или се надзиру и пресрећу телефонски разговори и интернет комуникација или се намерно пушта да сумњиве пошиљке стигну до своје дестинације.

У полицији у Србији постоји неколико организационих целина које могу да тајно истражују: Управа криминалистичке полиције, Сектор унутрашње контроле полиције и Одељење за послове безбедности у кабинету министра унутрашњих послова.

Неопходно је нагласити да је Уставом гарантован велики опус права и слобода људи, али се у одређеним околностима, које су законом одређене, приступа се њиховом ограничењу. У односу на остале органе државе, који имају овлашћења да врше ограничења, орган полиције, приликом извршавања својих послова, највише врши примену принуде према грађанима који не поштују законе. Ограничењу различитих права и слобода људи полиција неретко приступа њиховим предузимању у *ad-hoc* ситуацијама, при чему полицијском службенику не остаје много времена да размисли о одабиру најадекватнијег и најблажег начина у вези са предузимањем конкретног полицијског овлашћења.

Осим вршења традиционалних полицијских функција, попут заштите права људи и заштите њихове безбедности, полиција се јавља у својству јавне службе и има обавезу старања о пружању друштвених услуга, на основу чега се омогућава ефикасније обављања послова због којих је и основана. И поред чињенице да је полиција део државне управе, решења која доноси *Закон о полицији* имају карактер рада и обављања полицијских послова према концепту јавне службе у односу на грађане, друге државне органе и недржавне субјекте, тако да можемо донети закључак да полиција има и особености јавних служби.

Приликом обављања послова полиције овлашћена службена лица поседују полицијска овлашћења која су дефинисана Законом о полицији и другим законима. У полицијска овлашћења спадају:⁶⁶

- 1) упозорења и наређења;
- 2) провере и утврђивања идентитета лица и идентификације предмета;

⁶⁶ Закон о полицији, члан 64.

- 3) позивања;
- 4) довођења;
- 5) задржавања лица и привременог ограничења слободе кретања;
- 6) тражења обавештења;
- 7) привременог одузимања предмета;
- 8) прегледа просторија, објеката и документације и против-терористичког прегледа;
- 9) заустављања и прегледања предмета, лица и саобраћајних средстава;
- 10) обезбеђења и прегледа места догађаја;
- 11) употребе туђег саобраћајног средства и средства везе;
- 12) пријема пријава у вези са учињеним кривичним делом;
- 13) јавног расписивања награде;
- 14) снимања на јавним местима;
- 15) полиграфског тестирања;
- 16) полицијског опажања (опсервирања);
- 17) трагања за лицима и предметима;
- 18) заштите жртви кривичног дела и осталих лица;
- 19) прикупљања, обраде и коришћења личних података;
- 20) мера циљане потраге;
- 21) употребе принудних средстава и сл.

Осим полицијских овлашћења, Закон о полицији нормира полицијске мере и радње које су полицијски службеници овлашћени да предузму приликом обављања полицијских послова. Полицијским мерама и радњама сматрају се:⁶⁷

- 1) заштита оштећених кривичним делом и других лица;
- 2) заштита података о идентитету;
- 3) полицијско опажање, опсервирање;
- 4) посебне мере за обезбеђивање јавног реда;
- 5) снимање на јавним местима;
- 6) полицијска помоћ у извршењима и поступцима вансудског намирења;
- 7) полиграфско испитивање;

⁶⁷ Закон о полицији, члан 47.

- 8) пријем пријава о учињеном кривичном делу и прекршају;
- 9) трагање за лицима и предметима;
- 10) мере циљане потраге;
- 11) мере за отклањање непосредне опасности;
- 12) криминалистичко форензичка регистрација, узимање других узорака и криминалистичко форензичка вештачења и анализе;
- 13) јавно расписивање награде.

Како наводи Милосављевић, овлашћења полиције која су усвојена и представљају саставни део реформе система законодавства и наше државне управе одговарају стандардима Европске Уније. Садржину нових полицијских овлашћења Закона о полицији која су посебно значајна, нарочито у области оперативног рада, чине овлашћења попут: против-терористичког прегледа, јавног расписивања награда, снимања на јавним местима, полиграфског тестирања, заштите жртава кривичних дела и осталих лица, прикупљања, обраде и коришћења личних података и мера циљане потраге. Исто тако, наш став је да је одређени број ових овлашћења донет како би се извршила, у извесном смислу, легализација и конвалидација потенцијалног доказног материјала који се њима прикупља.⁶⁸

Правилници који детаљније разрађују и ближе уређују ова решења су: *Правилник о полицијским овлашћењима*, *Правилник о начину обављања полицијских послова*⁶⁹, *Правилник о начину вршења контроле и непосредног регулисања саобраћаја на путевима и вођењу обавезних евиденција о примени посебних мера и овлашћења*⁷⁰ и *Правилник о техничким обележјима и начину употребе принудних средстава*⁷¹, као и упутствима које доноси министар унутрашњих послова. Репресивне мере, чија је примена могућа од стране органа унутрашњих послова у

⁶⁸ Милосављевић, Б. (2007). нав. дело, стр. 17.

⁶⁹ Правилник о начину обављања појединачних полицијских послова, Сл. гласник РС, бр. 63/2018 и 72/2018.

⁷⁰ Правилник о начину вршења контроле и непосредног регулисања саобраћаја на путевима и вођењу обавезних евиденција о примени посебних мера и овлашћења, Службени гласник РС, 2016.

⁷¹ Правилник о техничким обележјима и начину употребе принудних средстава, Сл. гласник РС, бр. 19/2007, 112/2008 и 115/2014.

одређеним околностима утврђене су *Законом о полицији*, али и *Закоником о кривичном поступку*⁷² и *Законом о прекршајима*⁷³.

Ова два закона садрже скоро све репресивне мере, које полиција примењује кроз свакодневно обављање својих послова. Ова чињеница је разумљива, с обзиром да се кривичним делима и прекршајима долази до најтежих повреда живота и имовине грађана, као права и слобода грађана од стране других грађана.⁷⁴ Поред тога, и *Законом о безбедности саобраћаја на путевима*⁷⁵ предвиђена су различита овлашћења, чије је предузимање могуће од стране саобраћајних полицијских службеника или територијалне јединице МУП-а. Предузимање посебних мера и овлашћења врши се како би се спречило угрожавање безбедности учесника у саобраћају, тј. како би се обезбедило да се саобраћај несметано одвија.

⁷² Законик о кривичном поступку, Сл. гласник РС, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014.

⁷³ Закон о прекршајима, Сл. гласник РС, бр. 65/2013, 13/2016 и 98/2016 - одлука УС.

⁷⁴ Никач, Ж., Лештанин, Ж. (2017). Нови Закон о полицији и примена средстава принуде, *Војно дело 1* (LXIX), стр. 202–203.

⁷⁵ Закон о безбедности саобраћаја на путевима, Сл. гласник РС, бр. 41/2009, 53/2010, 101/2011, 32/2013 - одлука УС, 55/2014, 96/2015 - др. закон, 9/2016 - одлука УС, 24/2018, 41/2018, 41/2018 - др. закон, 87/2018 и 23/2019.

III ПОЛИЦИЈСКИ ПОСЛОВИ И ПОЛИЦИЈСКА ОВЛАШЋЕЊА У ПРАВИМА ДРЖАВА НА ПОДРУЧЈУ БИВШЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

1. Правни режим полиције у Републици Црној Гори

Када је реч о законским одредбама које ближе уређују послове, надлежности и овлашћења полицијских органа у Црној Гори, оне су дефинисане у оквиру Закона о унутрашњим пословима.⁷⁶ У оквиру овог Закона, организација и рад полицијских органа дефинисан је чланом 12, у коме се наводи да Полиција своје послове и делокруг својих овлашћења који су предвиђени законима, врши у оквиру сектора, одсека, центара безбедности, одељења безбедности, група, јединица и станица полиције, као и финансијско-обавештајне јединице.⁷⁷ Сматра се да је Полиција у свом раду и вршењу послова неутрална и независна, како политички, тако и идеолошки. Ово подразумева и независност Полиције од Министарства и других органа државе.⁷⁸

Полицијски послови су према Закону о унутрашњим пословима Црне Горе дефинисани одредбама члана 18 и то као следеће врсте послова које обављају полицијски службеници: „ 1) заштита и унапређење безбедности грађана и Уставом утврђених слобода и права; 2) заштита имовине; 3) спрјечавање вршења, откривање и расвјетљавање кривичних дјела за која се гоњење предузима по службеној дужности и прекршаја; 4) превенција свих облика криминалитета и других незаконитих поступања, проналажење учинилаца кривичних дјела и прекршаја и њихово довођење надлежним органима, као и предузимање мјера и радњи за откривање и идентификовање имовинске користи стечене криминалном дјелатношћу; 5) обезбјеђивање трагова и предмета који могу послужити као доказ у кривичном и прекршајном поступку, вођење ДНК регистра и обрада података у том регистру, узимање отисака прстију, као и друга криминалистичко-форензичка вјештачења и анализе употребом савремених форензичких метода и евиденција; 6) одржавање јавног реда и мира и спрјечавање насиља и недоличног понашања на спортским приредбама; 7) пружање помоћи у извршењима; 8) оперативни и аналитички

⁷⁶Закон о унутрашњим пословима, Службени лист Црне Горе, бр. 070/21 од 25.06.2021, 123/21 од 26.11.2021; у даљем тексту ЗУПЦГ.

⁷⁷Закон о унутрашњим пословима, члан 12, став 1.

⁷⁸Закон о унутрашњим пословима, члан 14, став 1 и 2.

послови, као и послови који се обављају примјеном полицијско-обавјештајног модела;9) обезбјеђивање одређених личности, објеката и простора; 10) заштита критичне инфраструктуре Полиције;11) регулисање, контрола и надзор у саобраћају на путевима; 12) гранична контрола; 13) поступање према странцима у случајевима прописаним законом; 14) извршавање одлука надлежног органа о задржавању лица и других одлука у складу са законом; 15) послови на мору и унутрашњим пловним путевима из надлежности Полиције; 16) обезбјеђивање јавних окупљања грађана и јавних приредби у складу са законом; и17) други послови прописани законом.⁷⁹ Дакле, како се може видети, полицијски послови у законодавству Црне Горе дефинисани су на својеврсан начин, што је у директној вези са могућношћу земаља да сами одредбе делокруг и функције полиције, на шта смо указали у претходном поглављу овог рада.

Законом су дефинисана начела и сврха обављања полицијских послова, и то као начела на којима се заснива и демократско друштво, при чему се сматра да се полицијски послови обављају са циљем да се обезбеди једнака заштита безбедности, слобода и права грађана, примени закон и обезбеди владавина права.⁸⁰ Законским одредбама предвиђени су и стандарди полицијског деловања, као и полицијско-обавјештајни модел, што показује сличности са Законом о полицији Републике Србије. Осим тога, уочава се и сличност у дефинисању дужности полицијских службеника, као и етичког кодекса који се мора поштовати приликом обављања полицијских послова.

Полицијска овлашћења и дужности дефинисане су у Глави IV ЗУПЦГ, па тако, чланом 41, одређују се општа овлашћења, мере и радње полицијских службеника и то као: 1) обрада података о личности и других податка; 2) утврђивање идентитета лица и истовјетности предмета; 3) позивање;4) довођење;5) привремено ограничење слободе кретања;6) давање упозорења;7) издавање наређења;8) употреба туђег саобраћајног средства или средства везе;9) утврђивање присуства алкохола и/или психоактивних супстанци у организму;10) привремено одузимање, чување и уништење предмета;11) трагање за лицима и предметима;12) заустављање и преглед лица, предмета и превозних средстава;13) јавно обећање награде;14) снимање на јавном месту;15) употреба средстава принуде;16) спровођење посебних полицијских

⁷⁹Закон о унутрашњим пословима, члан 18, став 1.

⁸⁰Закон о унутрашњим пословима, члан 19.

радњи; 17) спровођење припремних радњи за примену мера тајног надзора; 18) полиграфско тестирање; 19) противдиверзиони преглед; 20) обезбеђење и преглед места догађаја; 21) предузимање мера за отклањање непосредне опасности; и 22) друга овлашћења прописана законом.⁸¹ Овде се такође може приметити да су поједина овлашћења иста као и овлашћења која прописује српско законодавство. Такође, и овде се посебним одредбама дефинишу правила у вези са обавезама полицијских службеника, а у вези са униформом, службеним оружјем, значком и легитимацијом, дужностима у оквиру и ван радног времена.

Надаље, треба анализирати и одредбе Закона које се односе на примену средстава принуде. Када се ради о врстама средстава принуде, она су дефинисана чланом 94, а у односу на средства принуде у законодавству Србије разликују се само у додатку „посебна моторна возила“. Сматра се да се ова средства могу употребити онда када је потребно осигурати безбедност људи, у случају потребе за одбијањем напада или спречавања бекства осумњиченог лица, али уз давање упозорења или наређења. Осим тога, предвиђа се да ће полицијски службеник ће употребити средства принуде само ако се на други начин не може извршити задатак, сразмерно опасности која прети и да ће се употребити најблаже средство принуде којим се постиже циљ.⁸² Дакле, и овде се омогућава извесна заштита осумњиченог, али и заштита и безбедност свих људи који могу бити угрожено обављањем овог полицијског задатка.

Закон надаље предвиђа обавезе и права полицијских службеника која проистичу из заснованог радног односа. Овде се прописују услови неопходни за запошљавање и рад у Полицији, забране, безбедносне сметње, начин попуњавања радних места, полагање заклетве, као и могућност стицања полицијског образовања и похађања обуке.

Као једна од најбитнијих одредби у оквиру права и дужности полицијских службеника наводи се онда дефинисана чланом 152, која наводи забрану дискриминације и поштовање достојанства полицијског службеника, а под којом се одређује да сви полицијски службеници остварују једнака права под једнаким условима, а према одредбама закона.⁸³

⁸¹Закон о унутрашњим пословима, члан 41.

⁸²Закон о унутрашњим пословима, члан 94.

⁸³Закон о унутрашњим пословима, члан 152, став 1.

Као и у Закону Републике Србије, и овде је предвиђена одредба по којој је могуће покренути дисциплински поступак над полицијским службеником, а у случају кршења дисциплинске одговорности, за шта се одређују и спроводе дисциплинске мере предвиђене законом, за лакше и теже повреде дисциплине.⁸⁴

3. Правни режим полиције у Републици Хрватској

Хрватско законодавство дефинише организацију, овлашћења, надлежностима послове и све друге пратеће одредбе у оквиру Закона о полицији, који је првобитно донет 2011. године, а од тада је обухватао више измена и допуна.⁸⁵ Како је предвиђено чланом 1 овог Закона, он се односи на ближе уређење организације Полиције Хрватске, као и специфичности полицијских службеника као органа Министарства унутрашњих послова.⁸⁶

Појам Полиције и њених органа дефинисан је чланом 2 и то као „средишња служба Министарства која обавља послове одређене законом и другим прописима“.⁸⁷ Надаље, у ставу 2 истог члана наводи се да Полиција омогућава грађанима заштиту и поштовање њихових уставних права и слобода који су им гарантовани Уставом Републике Хрватске.⁸⁸ Дакле, хрватски Закон одређује полицијске службенике као органе који имају функцију заштите грађана, те обезбеђења социјалне сигурности, друштвеног реда и мира и поштовања права у оквиру њиховог делокруга дужности.

Занимљиво је напоменути чињеницу да се овим Законом дефинишу поред полицијских службеника, као овлашћеним лицима за обављање полицијских послова и „вјежбеник“ као особа која је примљена у полицију без искуства, а у циљу оспособљавања за самостални рад.⁸⁹

⁸⁴Закон о унутрашњим пословима Црне Горе, члан 175.

⁸⁵Закон о полицији, Народне новине, бр. 34/11, 130/12, 89/14, 151/14, 33/15, 121/16, 66/19; у даљем тексту ЗОПРХ

⁸⁶Закон о полицији Републике Хрватске, члан 1, став 1.

⁸⁷Закон о полицији Републике Хрватске, члан 2, став 1.

⁸⁸Закон о полицији Републике Хрватске, члан 2, став 2.

⁸⁹Закон о полицији Републике Хрватске, члан 3.

Организација полиције дефинисана је у другом одељку, где се чланом 8 одређује хијерархијска структура Полиције и то кроз три нивоа: Равнитељствополиције, полицијске управе и полицијске постаје.⁹⁰ Дакле, може се приметити да је организациона структура полиције у Хрватској иста као и у Републици Србији, само су саме организационе јединице другачије формулисане. Одредбама Закона о полицији Републике Србије, редом, приказане одредбе хрватског законодавства имају називе Дирекција, полицијске управе и полицијске станице.

Надаље, Законом су предвиђене и дужности и права полицијских службеника. Наиме, чланом 15, у ставу 1, одређено је да полицијски службеници остварују једнака права под једнаким условима. Затим члан 16 предвиђа и право полицијског службеника да има професионални развој и усавршавање у оквиру полицијске службе. Коа и у другим законодавствима, радно време обухвата полицијски рад 24 сата дневно. Исто тако, анализа Закона показује да се законодавац Хрватске у дефинисању одредби у великој мери фокусирао на права и обавезе полицијских службеника, док је много мањи број одредби који се односе директно на рад и пословање полиције као органа Министарства. Наиме, Закон предвиђа посебне одредбе за свако право и сваку могућност, као и случај који може бити предвиђен или непредвиђен у току рада полицијског службеника и извршавања службеничког посла.

Занимљива је и чињеница да законодавац овде посебан одељак одредби и „чланака“ посвећује дефинисању могућности и начина за пријем у полицију и попуњавање радних места, док, супротно другим анализираним законодавствима, веома штуро дефинише људске ресурсе као и њихове могућности за обуку и напредовање. Исто тако, звања полицијских службеника предвиђена су великим бројем чланова, као и могућност њиховог премештаја, добијања награда и признања.

Анализа је показала и то да Закон Републике Хрватске не садржи специфичне одредбе о овлашћењима, надлежностима, мерама и радњама које предузимају полицијски службеници вршењем службених дужности. У поређењу са другим законима, занимљиво је напоменути и то да овим Законом нису дефинисане врсте послова који се обављају у Полицији, као ни средства принуде, која представљају

⁹⁰Закон о полицији Републике Хрватске, члан 8.

нека од предвиђених радњи у вршењу полицијског посла, а у сврху привођења осумњичених лица и очувања безбедности и заштите друштва и грађана.

Хрватски Закон о полицији полицијском службенику забрањује обављање самосталне привредне или професионалне делатности, као и обављање послова или пружање услуга правним или физичким лицима. Закон не наводи листу послова која је забрањена, али је то и разумљиво јер је обим забране изузетно широко постављен. Треба скренути и пажњу на то да се, за разлику од Србије, забрана односи на полицијске службенике, а не на све припаднике Министарства унутрашњих послова.

Ипак, треба напоменути и сличност у оквиру одредби које се односе на одговорност полицијских службеника у вршењу дужности, као и повреде службене дужности. Наиме, чланом 93 ЗОПРХ дефинисано је да је сваки полицијски службеник одговоран за повреде службене дужности које начини током вршења полицијског посла, а у случајевима када своје задатке не обавља савесно, стручно и у предвиђеним роковима, те ако не поштује законске одредбе и прописе, као и правила предвиђена Уставом. Повреде службене дужности могу бити теже и лакше.⁹¹ Такође, овде је приметно и то да законодавац, повреде службене дужности не назива дисциплинском одговорношћу, већ искључиво одговорношћу лица за те повреде.

Анализа одредби Закона о полицији Републике Хрватске, показала је, према мишљењу аутора, врло штуро дефинисање законских решења у области организације, начела, стандардизације, овлашћења, уређења и вршења полицијске дужности. Наиме, овако установљена чињеница може бити последица тога што је Република Хрватска члан Европске уније, те као земља чланица, поједина законска решења и регулативу мора ускладити са законима Уније, или се мора придржавати универзалних законских одредби донетих од стране ЕУ које се односе на све државе чланице.

Полицијска сарадња земаља чланица ЕУ, настаје још у периоду Европске економске заједнице, која је била продукт безбедносне сарадње међу државама чланицама, а која је успостављена још 60-их година прошлог века. Међутим, временом, са развојем саме сарадње у оквиру ове области, на снази добијају поједини облици полицијске сарадње, а међу најзначајнијима се издвајају: прекогранична потера, прекогранично праћење, заједничко спровођење операција и

⁹¹Закон о полицији Републике Хрватске, члан 93.

истрага, унапређење прекограничне сарадње, сарадња ради спречавања немира на фудбалским утакмицама, заштита јавних личности и превентивно деловање на криминал.⁹²

4. Правни режим полиције у Републици Словенији

Преглед правних основа за безбедност и спровођење закона у Словенији како на државном тако и на локалном нивоу треба почети са највишим правним актом, тј. Уставом Републике Словеније донетим 1991. године.⁹³ Већина чланова у Уставу који се односе на безбедност и спровођење закона то чине само индиректно. Како би се могао сагледати детаљнији увид у законску регулативу у области полиције, постоје два закона која ближе одређују ову област, а то су: Закон о организацији и раду полиције⁹⁴ и Закон о полицијским задацима и овлашћењима⁹⁵. Ова два закона су 2013. године заменила Закон о полицији (1998).⁹⁶

У складу са одредбама законских прописа, полиција је у саставу Министарства унутрашњих послова. Функционише као орган у саставу Министарства, што повлачи за собом већу независност полиције у оквиру Министарства. Овај положај даје већу аутономију и независност од свакодневне политике и честе смене министара. Полицијом руководи генерални директор полиције, коју именује и разрешава Влада Републике Словеније. Он или она за свој рад одговара Министарству.⁹⁷

Занимљиво је напоменути, а какво наводи Штрум, да је полицији у Словенији омогућено деловање само у оквирима закона, и да су ове границе прецизно и предвидљиво дефинисане. Ово је неопходно за правна заштиту и за ефикасну

⁹² The Schengen acquis - Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders, (2000), *Official Journal*, L239, 2000, 19–62.

⁹³ Устав Републике Словеније, Урадни лист РС, шт. 33/91-И, 42/97 – УЗС68, 66/00 – УЗ80, 24/03 – УЗ3а, 47, 68, 69/04 – УЗ14, 69/04 – УЗ43, 69/04 – УЗ50, 68/06 – УЗ121, 140, 143, 47/13 – УЗ148, 47/13 – УЗ90, 97, 99, 75/16 – УЗ70а ин 92/21 – УЗ62а.

⁹⁴ Закон о организацији и раду полиције, Урадни лист РС, шт. 15/13, 11/14, 86/15, 77/16, 77/17, 36/19, 66/19 – ЗДЗ, 200/20, 172/21, 105/22 – ЗЗНШПП ин 141/22; у даљем тексту ЗОРПРС.

⁹⁵ Закон о полицијским задацима и овлашћењима, Урадни лист РС, шт. 15/13, 23/15 – попр., 10/17, 46/19 – одл. УС, 47/19 ин 153/21 – одл. УС; у даљем тексту ЗПЗОРС.

⁹⁶ Закон о полицији, Урадни лист РС, шт. 66/09 – урадно пречишчено беседило, 22/10, 26/11 – одл. УС, 58/11 – ЗДТ-1, 40/12 – ЗУЈФ, 96/12 – ЗПИЗ-2, 15/13 – ЗНП Пол ин 15/13 – ЗОД Пол.

⁹⁷ Модич, М., Лобникар, Б., Двојмоч, М. (2014). Полицијска активност у Словенији: анализа процеса трансформације, плурализације и приватизације. *Конзерваторске студије*, 16(3), стр. 217–241.

заштиту људских права и основних слобода. Полиција не сме да користи прекомерну силу у свом раду јер то може значити злоупотребуњених овлашћења и, истовремено, задирање у људска права. Из тог разлога, закон посебно одређује шта полиција може предузети и која су јој овлашћења доступна у раду.⁹⁸

Како је наведено у члану 2 Закона о организацији и раду полиције,) Полиција представља орган који је у саставу министарства, а који обавља послове утврђене законима. Полиција као један од субјеката система унутрашње безбедности кроз имплементацију задатака доприносе унутрашњој стабилности и безбедности у Словенији. Како би постигла успехе у свом раду, Полиција сарађује са другим субјектима који доприносе осигурање националне безбедности Републике Словеније.⁹⁹

У наставку одредби дефинисан је начин управљања Полицијом као и процес вршења контроле и надзора над њеним радом. Па тако, у члану 4, истиче се да управљање полицијом подразумева систематско и планско давање обавезних упутстава исмерница за рад полиције.¹⁰⁰ Док је надзор дефинисан чланом 5 и то као одредба по којој Министарство врши надзор и контролу над пословима полиције, где се наводи да се контролом утврђује законитост, професионалност и поштовање људских права и основне слободе у вршењу полицијских овлашћења, вршењу полицијских задатака спровођењу директива.¹⁰¹

Организација и вођење полиције дефинисани су у Одељку III ЗОРПРС, који носи назив *Organizacija in vodenje policije*, где је организација полиције састављена тако да Полицију чине општа полицијска управа, регионалне тзв. „обмочне“ полицијске управе и полицијске станице. Како се наводи, седиште Полиције је у Љубљани.¹⁰² Полицијски менаџмент дефинисан је чланом 17 и то тако да Полицијом руководи генерални директор полиције.¹⁰³ Задаци генералне полицијске управе опширно су дефинисани у члану 18.

⁹⁸Штурм, Л. (2010). *Коментар уставе Републике Словеније*. Крањ: Факултета за државне и европске студије.

⁹⁹Закон о организацији и раду полиције Републике Словеније, члан 2.

¹⁰⁰Закон о организацији и раду полиције Републике Словеније, члан 4, став 1.

¹⁰¹Закон о организацији и раду полиције Републике Словеније, члан 5, став 1 и 2.

¹⁰²Закон о организацији и раду полиције Републике Словеније, члан 16.

¹⁰³Закон о организацији и раду полиције Републике Словеније, члан 17, став 1.

Занимљиво је напоменути и то да Закон у Словенији дефинише Националну форензичку лабораторију у оквиру полицијског закона и то као специјализовану унутрашњу организациону јединицу. Она, како се наводи обезбеђује професионално и независно извештавање оувиђајима и вештачењима, као и мишљењима из области форензичких наука.¹⁰⁴

Исто, у поређењу са другим законодавствима, у Закону Републике Словеније, дефинише се и сврха и задатак *Еуропола*, који представља Европску полицијску канцеларију. Стога, може се видети да је словенски законодавац овде, још дубље указао на усклађивање законских одредби са законодавством Европске уније. Пре свега, треба указати на то да је формирање Европске полицијске канцеларије (енгл. *Europeanpoliceoffice, Europol*) био одраз неопходности успостављања организоване полицијске сарадње између држава чланица ЕУ, превасходно на размени информација о кривичним делима чије сузбијање је било у заједничком интересу држава чланица. Од свог оснивања до данас је прешао пут од међународне полицијске организације до наднационалне агенције ЕУ која се убрзано развија и шири свој делокруг рада и надлежности. У складу са тим, словенски закон наводи у члану 20, да је у Главној управи полиције организована јединица која обавља републичке задатке јединице Европске полицијске канцеларије (*Еуропол*), у сарадњи са надлежним органима Републике Словеније у областима царинских послова и спречавања прања новца.¹⁰⁵ Може се закључити да ово представља јако битан корак ка успостављању ефикасне сарадње између Словеније и других држава чланица у области полицијских послова.

Надаље, битно је напоменути и то да су полицијске управе организационе јединице полиције, основане на одређеном подручју земље. Задаци полицијских управа дефинисани су чланом 25 Закона. Затим, регионална полицијска станица је организациона јединица полиције основана занепосредно обављање полицијских задатака у одређеној области полицијске управе.

Како би се додатно указало на значај Словеније у међународном праву, тј. у области полицијске сарадње на европском и глобалном нивоу, битно је напоменути

¹⁰⁴Закон о организацији и раду полиције Републике Словеније, члан 19.

¹⁰⁵Закон о организацији и раду полиције Републике Словеније, члан 20.

и чињеницу да је њеним Полицијским законом регулисана и сарадња на међународном плану, тачније, учешће у међународним цивилним мисијама.¹⁰⁶

Закон о организацији и раду полиције Републике Словеније, као и други анализирани закони држава, регулише питања запошљавања полицијских службеника, њихова права и обавезе. Осим тога, законом су предвиђене и награде и признања за полицијске службенике. Надаље, омогућено је професионално и стручно образовање, едукација, усавршавање и обука. Занимљиво је и то да Закон предвиђа казнене одредбе само за лица која су прекршила неко од правила која се односе на правилно ношење униформе, значки, легитимацију и сл. Дакле, овим Законом нису дефинисане дисциплинске грешке и њихова повреда.¹⁰⁷

Када је реч о задацима и овлашћењима полиције у Словенији, ове одредбе дефинисане су Законом о полицијским задацима и овлашћењима, у коме се у члану 1 наводи Полиција обавља послове и овлашћења према одредбама овог закона због обезбеђење основних дужности полиције које обухватају: обезбеђење безбедности појединацаи заједнице, поштовање људских права и основних слобода и јачање правногземље.Полиција обавља послове и овлашћења ради превенције и отклањањаопасности које угрожавају добра из претходног става.¹⁰⁸

Занимљиво је напоменути, да се законодавац Словеније, и приликом дефинисања ових законских одредби у потпуности прилагођава европским стандардима, те чак у појединим решењима чланова закона, у потпуности се позива на одредбе законских аката Европске уније. Дакле, овај Закон ближе одређује дужности и овлашћења Полиције у Словеније, као и средства којим се користе приликом остварења полицијских циљева. Приметно је да је законодавство Словеније на много сложенији и детаљнији начин указало, регулисало и дефинисало рад полицијских органа, смештајући све законске одредбе у два законска акта. Анализа закона показала је да су чланови закона детаљно и комплексно одређени, указујући на све могућности које су потенцијалне кроз обављање полицијског посла. Законодавац не оставља могућност икаквог фактора изненађења, већ детаљно одређује све мере, задатке, надлежности и овлашћења полицијских органа. При томе, усклађеност законских одредби са европским законодавством је извесна.

¹⁰⁶ Видети чланове 38 и 39 Закона о организацији и раду полиције Републике Словеније.

¹⁰⁷ Видети члан 109 Закона о организацији и раду полиције Републике Словеније.

¹⁰⁸ Закон о полицијским задацима и овлашћењима Републике Словеније, члан 1.

5. Правни режим полиције у Федерацији БиХ

У Федерацији БиХ, организација и функција полиције регулисани су Законом о полицијским службеницима Босне и Херцеговине.¹⁰⁹ Према члану 1 овог Закона, наводи се да се истим регулишу полицијска овлашћења и радноправни статус, тачније радни односи укључујући: дужности и права, запошљавање, образовање и усавршавање, распоређивање, чинове, процену рада и унапређивање, накнаде, радне услове, дисциплинску одговорност, одговорност за штету те престанак радног односа.¹¹⁰ Чињеница је да законодавац овде одмах упућује на све аспекта закона о којима ће бити речи у оквиру овог акта.

Првобитно је полази од дефинисања полицијских службеника као „припадници полицијских органа из става 1. овог члана који примјењују полицијска овлашћења прописана овим законом и поступају као овлаштена службена лица према законима о кривичном поступку у БиХ“.¹¹¹ Надаље, предвиђа се да „у обављању својих дужности, полицијски службеник дјелује на непристрасан и законит начин, вођен јавним интересом да служи и помаже јавности, промовишући развој и очување демократске праксе у складу са заштитом људских права и основних слобода“.¹¹²

У другом делу Закона дефинисана су полицијска овлашћења. Полицијским службеницима се, у циљу спречавања кривичних дела и одржања јавног реда и мира, овим законом дају слjedeћа полицијска овлашћења:провера и утврђивање идентитета лица и ствари;обављање разговора;привођење;потрага за лицима и стварима;привремено ограничавање слободe кретања;издавање упозорења и наредби;привремено одузимање предмета;коришћење туђих возила и комуникационих средстава;преглед лица, ствари и превозних средстава;снимање на

¹⁰⁹Закон о полицијским службеницима Босне и Херцеговине, Сл. гласник БиХ, бр. 27/2004, 63/2004, 5/2006, 58/2006, 58/2006, 15/2008, 50/2008 - др. закон, 63/2008, 35/2009, 7/2012 и 42/2018 - одлука УС; у даљем тексту ЗОПСБиХ.

¹¹⁰Закон о полицијским службеницима Босне и Херцеговине, члан 1.

¹¹¹Закон о полицијским службеницима Босне и Херцеговине, члан 2, став 2.

¹¹²Закон о полицијским службеницима Босне и Херцеговине, члан 3, став 2.

јавним местима; употреба силе; обрада личних података и вођење евиденција; зајимање пријава.¹¹³

У трећем делу овог законског акта предвиђена су права и обавезе полицијских службеника проистекла из радног односа. Као основне дужности наводе се поступање у складу са интересима јавности, избегавање пропуста у оквиру дужности, забрана корупције и непотизма, као и забрана испољавања политичких уверења, те дужност чувања тајне.¹¹⁴ Права полицијских службеника дефинисана су чланом 39, док се у наставку наводи и право на заштиту и право на правну помоћ.

У наредним члановима Закона, у оквиру Одељка V, VI и VII дефинисана су правила запошљавања за полицијске службенике, односно начин ступања у радни однос код полицијског посла, као и могућности обуке, образовања, напредовања и усавршавања кроз едукације из области полицијског деловања. Надаље, Одељак VIII одређује могућност напредовања у чину, као и саме чинове полицијских службеника, процену њиховог рада и унапређења. У наредним главама законодавац предвиђа одредбе у оквиру накнада и зарада полицијских службеника, као и услова рада.

На крају, Законом је дефинисана и дисциплинска одговорност полицијских службеника и то тако да „полицијски службеник је дисциплински одговоран за повреде службене дужности прописане овим законом, настале као резултат његове кривице“.¹¹⁵ Након тога, прописане су и лакше и теже повреде службене дужности, те одредба да се за исте спроводи дисциплински поступак, који треба бити фер и коректан, а који детаљније прописује министар.

6. Правни режим полиције у Републици Северној Македонији

Правно регулисање овлашћења, функција и надлежности полиције у Северној Македонији одређено је, дефинисано и регулисано у оквиру „Законот за полиција“.¹¹⁶ Према члану 1 овог Закона, истим се уређују полицијски послови,

¹¹³Закон о полицијским службеницима Босне и Херцеговине, члан 10.

¹¹⁴Закон о полицијским службеницима Босне и Херцеговине, члан 36 и 37.

¹¹⁵Закон о полицијским службеницима Босне и Херцеговине, члан 103, став 1.

¹¹⁶Закон о полицији Северне Македоније, СлужбенвесникнаРепубликаМакедонија, бр. 114/06, 148/08 – одлука УС, 6/09, 145/12, 41/14, 33/15, 31/16, 106/16, 120/16, 21/18, 64/18; СлужбенвесникнаРепубликаСевернаМакедонија, бр. 294/21 и 89/22; у даљем тексту ЗОПСМ,

организација полиције, полицијска овлашћења и права и обавезе из радног односа полицијских службеника у Министарству унутрашњих послова.¹¹⁷

Чланом 2 Закона, дефинисана је полиција као део Министарства у коме се полицијски посао обавља преко полицијских званичника. Самим тим, полицијски службеници представљају овлашћена службена лица, који су униформисани и неуниформисани припадници полиције са полицијским овлашћењима, а који врше полицијске послове у складу са законом.¹¹⁸

Као основна функција Полиције, наводи се заштита и поштовање основних слобода и људска и грађанска права загарантована Уставом Републике Северне Македоније, законима и ратификованим међународним уговорима, заштита правног поретка, спречавање и откривање кривична дела, предузимање мера за кривично гоњење починилаца тих дела, као и одржавање јавног реда и мираред и мир у друштву.¹¹⁹ Дакле, овде се може закључити да се законодавство С. Македоније приликом дефинисања функција полиције на ослања само на национална гарантована права грађанима, већ и на међународне конвенције и акте.

На пример, Универзалном декларацијом о људским правима потврђено је да се „сва људска бића рађају слободна и једнака у достојанству и правима“. Надаље се наводи да су „урођено достојанство и неотуђива права свих чланова људске породице темељ слободе, правде и мира у свету“.¹²⁰ Међународни оквир људских права јасно предвиђа да свака особа без дискриминације има право на уважавање својих јединствених околности што је питање принципа људских права. Једноставно речено, сва људска бића имају сва људска права.

Државе се обавезују да осигурају да различит третман држављана и недржављана, односно различитих група недржављана, мора бити унесен у национално законодавство, да има легитиман циљ, и да свако поступање предузето да се оствари такав циљ мора само по себи бити сразмерно и оправдано. Државе,

¹¹⁷Закон о полицији Северне Македоније, члан 1.

¹¹⁸Закон о полицији Северне Македоније, члан 2.

¹¹⁹Закон о полицији Северне Македоније, члан 3.

¹²⁰Канцеларија високог комесара Уједињених нација за људска права, Универзална декларација о људским правима, доступно на:

https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/cnr.pdf (11.12.2022)

имају дужност да поштују, штите и остварују људска права свих грађана и неграђана земље.¹²¹

Полицијски послови дефинисани су у Одељку II под називом *Полицијски работи*, где су у члану 5 предвиђени следећи послови Полиције: заштита живота, личне безбедности и имовине грађана; заштита слобода и права човека и грађанина загарантованих Уставом, законима и ратификованим међународним уговорима; спречавање чињења кривичних дела и прекршаја, њихово откривање и хватање извршилаца и предузимање других законом утврђених мера за гоњење учиниоца тих дела; утврђивање и тражење директне и индиректне имовинске користи стечене актом кривично дело; одржавање јавног реда и мира; регулисање и контрола друског саобраћаја; контрола кретања и боравка странаца; граничне контроле и надзор границе; пружање помоћи и заштите грађанима у случају хитне потребе; обезбеђивање одређених лица и објеката и друга питања утврђена законом.¹²²

Када је реч о организацији полиције, наводи се да полицијске послове у Министарству обавља Биро јавне безбедности, као орган у саставу Министарства, док се за обављање полицијских послова на територији Републике Северне Македоније образују одељења унутрашњих послова. У одељењу унутрашњих послова образује се полицијска станица опште надлежности непосредно обављање полицијских послова за конкретну област. За обављање полицијских послова везаних за граничну контролу и границу надзора оснивају се регионални центри за граничне послове. У подручним центрима за граничне послове формирају се станице граничне полиције провере, полицијске станице за надзор границе и полицијске станице за граничне провере и надзор границе, у складу са законом и међународним стандардима за контролу границе.¹²³

Полицијска овлашћења дефинисана су у Одељку IV и то чланом 28 Закона.¹²⁴ Поред примене полицијских овлашћења утврђених овим законом, службена лица спроводе и мере опреза које одреди суд у кривичним предметима под условима утврђеним посебним законом. Полицијским службеницима са додељује

¹²¹CERD (2004). General Recommendation No. 30: Discrimination against Non-Citizens, октобар 2004, став 4.

¹²²Закон о полицији Северне Македоније, члан 5.

¹²³Видети чланове 15, 20, 23, 26 и 27 Закона о полицији Северне Македоније.

¹²⁴Скуп полицијских овлашћења видети у члану 28 Закона о полицији Северне Македоније.

значка, легитимација и униформа, за које је обавезно да се носе приликом извршавања службених дужности. Чланом 31 Закона о полицији С. Македоније, полицијски службеник је овлашћен да носи оружје и друга средства принуде.¹²⁵ Средства принуде у смислу овог закона су: физичка сила, полицијска палица, средства завезивање лица, уређај за принудно заустављање возила, службени пас, хемијска средства, ватраоружје, као и посебне врсте опреме, оружја и експлозива.¹²⁶

Радни однос полицијских службеника, дефинисан је детаљно у Одељку V, где се предвиђа да права и обавезе из радног односа остварује полицијски службенику складу са прописима за унутрашње послове, радне односе, Колективним уговором Министарства и Законом о полицији.¹²⁷ Дисциплинска одговорност службеника није дефинисана овим Законом.

¹²⁵Закон о полицији Северне Македоније, члан 39, став 1.

¹²⁶За више видети чланове 80-93 Закона о полицији Северне Македоније.

¹²⁷Закон о полицији Северне Македоније, члан 94.

IV ПРАВНИ РЕЖИМ ПОЛИЦИЈЕ У ДРЖАВАМА КОНТИНЕНТАЛНОГ ПРАВА

Када је реч о континенталном праву, овде је битно напоменути и то да се оно развило под утицајем римског права. Као основне карактеристике ове врсте права могу се издвојити велика улога највишег законодавног органа (владар или парламент), као и кодификаторска традиција.¹²⁸ У наставку рада биће приказана пракса и правни режим у Немачкој и Француској као једним од високо развијених земаља у Европској унији, а чије се законодавство базира на аспектима континенталног права.

1. Правни режим полиције у Немачкој

Када је реч о Немачкој, треба нагласити да су се прве полицијске формације у овој земљи креирале још почетком 19. века. Ове формације јављају се као последица идеја које је наметнуо Наполеон, о томе да се успостави жандармерија државе у Француској. Дакле, након завршетка Другог светског рата, полиција у Немачкој била је под надзором савезничких земаља, стога је доношењем Устава из 1949. године, те креирањем 11 покрајина у држави, Немачка добила сопствене политичке снаге. Долази до распуштања народне полиције, а припадници исте се распоређују и интегришу у покрајинске полиције.¹²⁹

Савремена држава Немачка организована је према начелу поделе надлежности у оквиру својих 16 покрајина. Она се не разликује много од других држава у погледу надлежности и права која су дата полицији, а нарочито могућност примене силе.¹³⁰ У Немачкој, све државне институције, па и сама полиција подлежу

¹²⁸Шаркић, С., Поповић, Д. (2014). *Велики правни системи и кодификације*. Нови Сад: Правни факултет, стр. 103.

¹²⁹Feltes, T. (2006). *Germany*. World Encyclopedia of Police Forces and Correctional Systems – second edition (ed. Georg Thomas Kurian), Detroit – New York, стр. 423.

¹³⁰Bosch, A., Grutzpalk, J. (2015). *Kontrolle der Polizei*. Bundeszentrale für politische Bildung 3. september 2015, доступно на: <https://www.bpb.de/themen/innere-sicherheit/dossier-innere-sicherheit/201425/kontrolle-der-polizei/> (04.01.2022).

различитим врстама контроле, од самих медија, па све до интерне контроле, у циљу унапређења односа између институција и јавног мњења. Поштовање закона од стране припадника полиција представља основно начело, при чему се на тај начин ограничава могућност државног и полицијског деловања и својевоље, а истовремено се обезбеђује и владавина права и демократија. Поштовање закона од стране припадника полиције може се контролисати и судским и тужилачким путем, онда када постоји основана сумња да су извршена нека кривична дела од стране истих.¹³¹

Свака од 16 немачких држава има свој полицијски закон и своју полицију. Осим тога, ту је и Федерална полиција, Федерални уред криминалистичке полиције (*Bundeskriminalamt—ВКА*), Полиција Парламента и Савезне царине. Уједињена (државна) полиција и криминалистички истражитељи (обично у цивилу) раде заједно. Униформисана или патролна полиција успоставља и обезбеђује јавну безбедност, бави се јавним редом, патролним службама, операцијама високог ризика, саобраћајним проблемима и несрећама и лакшим кривичним делима. За сва друга кривична дела одговорна је криминалистичка полиција.¹³²

Полиција је део извршне снаге. Ово је одлучено у члану 20(3) немачког устава (закон о раздвајању снага). Полицијски закони 16 држава се баве спречавањем злочина, очувањем јавне безбедности и реда и сузбијањем опасности. Укупан број полицајаца надужности је око 211.000, што резултира једним официром на 387 становника.¹³³

Полиција се у Немачкој контролише и од стране политичких власти, односно парламентарном контролом, активностима парламентарних надзорних одбора или специјално сазваних комисија које испитују законитост полицијског деловања. У складу са тим, држава настоји да успостави јасан систем норми, институција, закона и процедура који ће обавезати државне органе да поштују законе.¹³⁴ Ограничење државне моћи, па самим тим и полицијских органа дефинисано је Уставом Немачке, али се често дешава да су саме прописане мере узалудне и не утичу ефикасно на

¹³¹Pütter, N. (2011). *Kontrolle der Polizei – Demokratische Selbstverständlichkeit oder starker Staat*. Bürgerrechte & Polizei 7. september 2011, доступно на: <http://www.cilip.de/2011/09/07/kontrolle-der-polizei-demokratische-selbstverstaendlichkeit-oder-starker-staat>(04.01.2022).

¹³²Feltes, T., Marquardt, U., Schwarz, S. (2013). Policing in Germany: Developments in the Last 20 Years. In Meško, G. et al. (eds.), *Handbook on Policing in Central and Eastern Europe*, Springer Science+Business Media New York, стр. 3.

¹³³Исто.

¹³⁴Исто.

деловање полицијских органа. Полиција у Немачкој не може самостално да ефикасно обезбеди унутрашњу контролу, већ је неопходно дефинисати и механизме спољне контроле над пословима полиције. Поред контроле полиције од стране парламента и судова, у Немачкој постоји и административна унутрашња контрола.¹³⁵

Дакле, уколико постоји икаква сумња да се полицијски службеник направио одређени пропуст или извршио повреду права и правила понашања, против њега може бити покренут дисциплински поступак. Овде треба навестити и чињеницу да је унутрашња контрола полиције у Немачкој јако лоше организована, с обзиром да полицијски службеници никада не покрећу тужбу против свог колеге. Без обзира што полиција и јавни тужилац припадају различитим министарствима, њихове институционалне разлике су незнатне, јер свакодневно блиско сарађују и међусобно зависе једни од других. Услед ових недостатака у доктрини се истиче да Немачка у области контроле полиције далеко заостаје за другим развијеним земљама.¹³⁶

2. Правни режим полиције у Француској

Правни модел и организација француске полиције послужили су као модел многим другим европским државама. Полиција у Француској своје модерно значење добија између 16. и 18. века. Тада долази до развитка модерног полицијског система, при чему француска полиција важи за једну од најстаријих, не само у Европи, него и у свету.¹³⁷ С обзиром на чињеницу да многи аутори описују модел организације француске полиције у коме су јавна управа и полиција тесно испреплетене, он се узима за пример модела који треба избегавати уколико држава жели да сачува слободу својих грађана. Бројни су аутори, који и данас истичу да Француска, са увођењем институција и надзора над грађанима није унапредила заштиту права и допринела транспарентности полицијског деловања.¹³⁸

¹³⁵Bosch, A., Grutzpalk, J. (2015). *Kontrolle der Polizei*. Bundeszentrale für politische Bildung 3. september 2015, доступно на: <https://www.bpb.de/themen/innere-sicherheit/dossier-innere-sicherheit/201425/kontrolle-der-polizei/> (04.01.2022).

¹³⁶Pütter, N. (2011). *Kontroll der Polizei – Demokratische Selbstverständlichkeit oder starker Staat*. Bürgerrechte & Polizei 7. september 2011, доступно на: <http://www.cilip.de/2011/09/07/kontrolle-der-polizei-demokratische-selbstverstaendlichkeit-oder-starker-staat> (04.01.2022).

¹³⁷Mawby, R. I. (1990). нав. дело, стр. 34.

¹³⁸Бабовић, Б. (2001). нав. дело, стр. 270.

Француска полиција организована је тако да се састоји од три централизоване службе које се баве заштитом грађана и одржањем реда и мира. Две од ове три полиције су националне полиције, док је трећа полиција на локалном нивоу. Те три службе су: Национална полиција (франц. *Police Nationale*), Национална жандармерија (франц. *Gendarmerie Nationale*) и Општинска полиција (франц. *Police municipale*).

Национална полиција настале је још 1812. године, а данас је под контролом Министарства унутрашњих послова. Она представља цивилну службу, а основна надлежност и одговорност коју обавља односи се на обезбеђење поштовања закона и спречавање делинквенције. Активности које спроводи ова полиција су патроле, контроле саобраћаја, провере идентитета, и у сарадњи сасудовима спроводи истраге, уручује налоге и извршава послове правосудне полиције. Национална полиција има јурисдикцију у градовима са популацијом већом од 16.000 становника. Полицијски службеници запошљавају се након што заврше специјализоване обуке и тренинге. Ранг који добијају зависи од степена образовања који имају.

Друга национална полиција француске је жандармерија. Жандармерија је полиција под управном контролом Министарства унутрашњих послова. Национална жандармерија једна је од најстаријих француских институција. Жандармерија је данас војна институција створена у циљу да осигура јавну безбедност. Жандармерија има задатак да пружи заштиту појединцима и њиховој имовини, одржавање реда и мира, осигура спровођења закона, али и доприноси и војној одбрани нације. Има надлежност над селима и малим градовима, обично са популацијом мањом од 20.000 те иако је то отприлике само 50% становништва, жандармерија је просторно одговорна за око 90% територије. Жандармерију чине каријерни жандарми који имају звање подофицира или официра и жандарми нижих чинова који се називају помоћни жандарми и имају уговорена одређено време. Жандармерија има две главне јединице: Одељење жандармерије које врши судске и редовне полицијске функције и подељено је на територијалне станице са специфичним задацима по потреби и Одељење мобилне жандармерије се чија је главна дужност одржавање јавног реда.

Општинска полиција бави се углавном ситним криминалом, саобраћајним прекршајима и саобраћајним несрећама. Службеници жандармерије и националне полиције су обавезно наоружани док то није случај са општинским полицајцима. Општински полицајци су наоружани уколико градоначелник донесе такву одлуку.

Општински полицајци су територијални службеници. Они делују под надлежношћу и одговорношћу градоначелника општине. Општинска полиција може бити организована и структурирана на различите начине у зависности од њене величине, потреба и географске конфигурације. Служба се обично дели на бригаде или групе.

У јединицама општинске полиције можемо пронаћи специјализоване бригаде попут мотоциклистичке бригаде, наутичке бригаде, коњичке бригаде, брдско-бициклистичке бригаде, острвске бригаде, бригаде јавног превоза и ноћне бригада обезбеђења. Организација општинске полиције у својој структури има директора општинске полиције, шефове одељења општинске полиције, општинске полицајце и локалне стражаре. Општински полицајац је у сталном је контакту са становништвом, познаје становнике, трговце, учествује у комшијском животу. Ова близина промовише везе између општинског полицајца и грађана. Његов однос са јавношћу заснован је на слушању и дијалогу. Општински полицајац омогућава да се одмах одговори на дневне потребе безбедности, својим присуством, својим дијалогом, својом помоћи или помоћи, као и контактима са локалним партнерима. Основни задаци општинског полицајца су да предвиђа, анализира, упозорава, комуницира, одвраћа и потискује.

Француски полицијски систем карактеришу сложеност и централизованост у којем су национална полиција и жандармерија две најважније организационе целине задужене за спровођење закона. Унутрашња контрола националне полиције је у надлежности Генералне инспекције националне полиције (*Inspection Générale de la Police Nationale – IGPN*).¹³⁹ Она обавља контролу над радом свих полицијских служби, а спроводи и покретање дисциплинских поступака онда када се сматра да је дошло до прекршаја правила од стране полицијског службеника.

¹³⁹Исто, стр. 271.

V ПРАВНИ РЕЖИМ ПОЛИЦИЈЕ У ДРЖАВАМА АНГЛОАМЕРИЧКОГ ПРАВА

У периоду феудализма, на простору Енглеске долази до стварања јединственог правног система, кога називамо англосаксонски, англоамерички или прецедентни односно *commonlaw*.¹⁴⁰ Његове карактеристике супротне су обележјима континенталног права и он настаје ван римског права. Овај систем не познаје кодификације, а основни креатор права и закона је суд. Англоамерички модел полицијског система установљен је најпре у Енглеској да би касније био пренет у земље које је британска империја колонизовала.¹⁴¹

1. Правни режим полиције у Великој Британији

Правни режим полиције у оквиру система Уједињеног Краљевства заснован је на Министарство унутрашњих послова које представља основну административну јединицу која се бави полицијским пословима, иако су саме полицијске службе смештене на локални ниво.¹⁴² Након Другог светског рата повећава се број жалби на сам рад полиције, као и злоупотребу овлашћења. У циљу решавања овог проблема, 1962. године креира се Краљевска полицијска комисија (енгл. *Royal Commission of Police*) која је детаљно разматрала питања одговорности полиције. Према препорукама ове Комисије, 1964. године долази и до усвајања Закона о полицији (енгл. *Police Act*). Овај Закон предвиђао је непристрасност у поступању приликом истраживања посебних случајева, како би се истраге спроводиле квалитетно од стране полицијских службеника и других институција. Проблем контроле полиције, као и оптужбе на сам њен рад, кулминирали су крајем 20. века,

¹⁴⁰Шаркић, С., Поповић, Д. (2014). нав. дело, стр. 103.

¹⁴¹Михајловић, Д. (2007). Службена унутрашња контрола полиције, кратак упоредно – правни приказ. *Безбедност*, 3/2007, стр. 97.

¹⁴²Beckley, A. (2006). *United Kingdom*. World Encyclopedia of Police Forces and Correctional Systems, second edition (ed. Georg Thomas Kurian), Thomson Gale, Detroit – New York, стр. 938.

када се полиција суочила са незадовољством грађана на њен рад.¹⁴³ Услед тога долази до неповерења у полицију, као и до предузимања корака који би допринели проналаску решења за овај проблем.

Након што је сагледан проблем, покушај да се реши исти обухватао је доношење Закона о реформи полиције 2002. године (енгл. *Police Reform Act*) који је дефинисано формирање Јединице за полицијске стандарде (енгл. *Policing Standards Unit*) која ће вршити надзор над радом полиције. Јединица за полицијске стандарде, поред Краљичиног инспектората полиције у Британији (енгл. *Her Majesty's Inspectorate of Constabulary – HMIC*) и Ревизорске комисије надлежне за контролу трошења новца у јавном сектору (енгл. *General Government watchdog inspecting „value for money“ in the public sector*), представља један од три субјекта контроле полиције¹⁴⁴

У Великој Британији постоји 45 полицијских служби. У Енглеској и Велсу их има 43 и по једна једна у Шкотској и Северној Ирској. Полицијске службе у Великој Британији могу да буду различитих величина, а имају од 32 хиљаде полицајаца у лондонској Метрополитан полицији, па све до седамсто или осамсто полицајаца у мањим управним местима.¹⁴⁵ Из тог разлога, не може се издвојити стандардна организациона структура полиције, али све оне углавном имају заједничке карактеристике. У свим службама налазе се одељења за спровођења операција, али имају различита имена. Запослени у оперативним одељењима су униформисани полицајци на терену. Осим тога, организовано је у Одељење за криминалистичке истраге у којима су запослени детективи који се баве решавањем кривични дела пљачки, провала и убиства.

У свим службама постоји одељење интерне контроле, које решава жалбе и дисциплинске поступке. Већина управа има и неку врсту одељења за медије и односе са јавношћу. Као типична организација полицијске управе, у Великој Британији била би оваква:¹⁴⁶

¹⁴³Sen, S. (2010). *Enforcing Police Accountability Through Civilian Oversight*. New Delhi: Sage Publications, стр. 51 – 52.

¹⁴⁴Beckley, A. (2006). нав. дело, стр. 938-939.

¹⁴⁵Metropolitan police, доступно на: <https://www.met.police.uk/> (04.01.2022).

¹⁴⁶Beckley, A. (2006). нав. дело, стр. 938.

- 1) Шеф полиције. Он може бити особа која има завидну каријеру у полицијском послу. Кандидати почињу да раде од најнижег ранга, након чега напредују. Шеф полиције мора да прође кроз све рангове, а бира се од стране полицијског комесара. Онда када се ово место упразни, могу се пријавити као кандидати за исто одговарајуће квалификовани службеници из целе земље.
- 2) Заменик шефа полиције. Он замењује шефа полиције онда када он није присутан. Постоји само један заменик, осим у Шкотској, где постоје три. Заменик шефа полиције поседује конкретне одговорности, а посебно у оквиру Одељења које врши унутрашњу дисциплину и истрагу.
- 3) Командантни тим који чине: помоћници шефа полицијске службе и еквивалент цивилног ранга, као што је директор за људска ресурсе и директор финансија који су квалификовани цивилни професионалци.
- 4) Организација служби формирана је у зависности од броја помоћника шефа полицијске службе и еквивалената цивилног ранг јер сваки од њих надгледа одељење.

Помоћници главног управника полиције одговарају шефу полиције за послове и активности које се врше у оквиру одељења којим руководе. На пример, у полицијској служби у Северној ирској постоји пет помоћника шефа, а који руководе урбаним, руралним, кривичним и оперативним одељењем.

Велике службе у Британији имају на својим веб страницама информације о структури тимова. Као једна од највећих полицијских служби може се издвојити лондонска Метрополитан полиција која броји око 44.000 запослених где спадају полицајци и специјални агенти. Контролисање граничних прелаза и пасоша обављају друге организације, те то није у надлежности полиције. Такође постоји посебан ентитет који се стара о затворским јединицама и назива се затворска служба. Битно је и напоменути да све полицијске службе у Великој Британији имају обавештајне огранке, али се они разликују од обавештајних служби које се називају МИ5 и МИ6 и не представљају део полиције.

2. Правни режим полиције у САД-у

Полиција у САД-у током 60-их година прошлог века, као и полиција у Енглеској, суочавала се са проблемом злоупотребе моћи од стране полицијских службеника и неповерења у исту. Сама злоупотреба и дискриминација од стране полиције доживеле су врхунац у том периоду.¹⁴⁷ Овде је нарочито велика пажња била усмерена на начин функционисања полиције. Истраживања праксе открила су да полиција овлашћења која су јој дата примењује на сопствен начин, без поштовања основних стандарда њихове примене. Промене су започете 1966. године, када је по први путе формирана Председничка комисија за спровођење закона и управљање правосуђем (енгл. *President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice*).¹⁴⁸

Председничка комисија утврдила је да постоји одређено незадовољство грађана о начинима поступања полиције у Америци. Полицијски систем у Америци је половином прошлог века биоригдан и затворен за било какве утицаје споља.¹⁴⁹ Током 1960-их година долази до доношења значајних одлука и промена које су ограничавале могућност злоупотребе овлашћења и надлежности од стране полиције.

Према ФБИ-у, у Сједињеним Државама постоји више од 18.000 локалних полицијских управа. Одељења подлежу различитим државним, окружним и градским законима и кодексима, и они имају различите политике, праксе и програме обуке официра. Не постоји универзални стандард за структуру, величину, или управљање полицијским управама у Сједињеним Државама.

Полицијски службеници су одговорни за обављање својих различитих улога и одговорности на начин даштите уставна права грађана. На свом најосновнијем нивоу, може се описати уставни полицијски рад као „правна полиција“. То значи да се рад полиције мора спроводити у складу са постављеним одредбама у оквиру Устава САД-а, државним уставима и многим судским одлукама које су дефинисале праксу полиције.¹⁵⁰

¹⁴⁷Sen, S. (2010). нав. дело, стр. 137.

¹⁴⁸Исто.

¹⁴⁹Исто, стр. 138.

¹⁵⁰Constitutional Policing as a Cornerstone of Community Policing: A Report by the Police Executive Research Forum, April 2015 Office of Community Oriented Policing Services, U.S. Department of Justice, доступно на: <https://cops.usdoj.gov/RIC/Publications/cops-p324-pub.pdf> (05.01.2022).

Полицији су поверена огромна овлашћења, укључујући и овлашћења за употребу силе. Важно је да полиција ове задатке обавља на законит начин, а који такође поштујечланове заједнице и у складу је са локалним приоритетима. Полицијске агенције такође морају промовисати транспарентност и одговорност да полицајци поступају поштено и непристрасно. Такође, морају постојати системи који ће откривати грешке или злоупотребе полицијских овлашћења. Поверење јавности и сарадња су кључни елементи за ефикасну полицију, и губе се када се полиција упусти у неуставно или непрофесионално понашање.

Полицијске управе су организоване у хијерархијској структури, обично са начелником полиције(у неким агенцијама титула највишег званичника је комесар или надзорник). У зависности од величине одељења, број одељења и/или јединица унутар управе варирају. Већина управа има најмање два одељења: патролну и истражну полицију.¹⁵¹

Стандарди запошљавања полиције разликују се од државе и полицијске управе. Државе обично имају минималне стандарде за својелокалне полицијске управе, које често оснива Комисија за стандарде и обуку службеника за мир(енгл. *Commission on Peace Officer Standards and Training - POST*) или слична државна агенција. Обично су све полицијске управе у држави дужне да испунеминималне стандарде, а нека одељења могу захтевати више стандарде од државних минимума.¹⁵²

Фактори који могу дисквалификовати појединца да постане полицајац су: осуда за кривично дело, одређени прекршаји, осуда која укључује злостављање у породици или је сексуалне природе, недозвољена употреба дрога, лош досије вожње, и финансијски проблеми.¹⁵³

Генерално, полицијски регрути морају завршити програм полицијске академије, као и период теренске обуке, пре него што постану потпуно сертификовани службеници. Свака држава или свака управа може имати различите стандарде обуке и наставне планове и програме. У просеку се очекује да ће нови

¹⁵¹U.S. Department of Justice, Community Relations Services Toolkit for Policing, Policing 101, доступно на: <https://www.justice.gov/file/1376626/download>(05.01.2022).

¹⁵²Исто.

¹⁵³Исто.

регрути у полицији завршити више од 700 сати или 19 недеља обуке, иако стварни број часова обуке увелико варира у зависности од специфичне јурисдикције управе.¹⁵⁴ Углавном, академска обука се одвија у учионици и искључује обуку на терену,

Полицијске управе треба да имају формалне механизме путем којих грађани могу да пријаве притужбе против полицијских службеника. Једном примљене притужбе углавном истражује Јеидница МУП-а или сличан ентитет. У зависности од природе притужбе, истраге могу бити кривичне (ако је службеник прекршио закон или прекршио права појединца), административне (ако је службеник прекршио политику одељења) или обе. Када се оптужба прихвати, обично је одговорност шефа да одреди које дисциплинске радње које треба предузети. Дисциплина може укључивати казнене мере или се може решити додатним обукама.¹⁵⁵

3. Правни режим полиције у Канади

Организација канадске полиције је нарочито занимљива с обзиром на чињеницу да су на полицијски систем у Канади утицаја имали многобројни полицијски системи.¹⁵⁶ На полицијски систем у Канаду, првобитни утицај имали су Французи, а затим и Британци, нарочито енглески и ирски полицијски модел. Слично Сједињеним Америчким Државама, најраније зачетке канадске полиције карактерише изразито фрагментаран, локални и *ad hoc* приступ у спровођењу закона.¹⁵⁷

Ноћни стажари су се први пут појавили у Квебеку 1651. године. На подручју француских покрајина Квебека и Монтреала полицијски систем је уведен 1787. године, када долази до увођења полицијског система и на енглеском говорном подручју.¹⁵⁸ Може се рећи да је развој полиције у Горњој Канади пратио образац

¹⁵⁴Brian A. Reaves, Ph.D. (2006). *U.S. Department of Justice, Bureau of Justice Statistics. State and Local Law Enforcement Training Academies*, доступно на: <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/slleta06.pdf> (05.01.2022).

¹⁵⁵U.S. Department of Justice, Community Relations Services Toolkit for Policing, Policing 101, доступно на: <https://www.justice.gov/file/1376626/download> (05.01.2023).

¹⁵⁶Mawby, R. I. (1990). нав. дело, стр. 68.

¹⁵⁷Mizrabi, S. (2006), *Canada*. World Encyclopedia of Police Forces and Correctional Systems, second edition (ed. Georg Thomas Kurian), Thomson Gale, Detroit – New York, стр. 264.

¹⁵⁸Исто, стр. 256.

који је по својој структури сличан оном у Енглеској. У складу с тим је и у каснијим годинама 19. века организовање локалне полиције пратило енглеску традицију.

Савремене дужности канадских полицијских службеника су сличне дужностима које имају полицијски службеници у САД и Великој Британији.¹⁵⁹ Оне се пре свега односе на спровођење закона, служење заједници и одржавање реда. Извршавање ових дужности је, због облика канадског државног уређења, подељено на савезни, покрајинско и локални ниво. Носилац обављања полицијских послова на националном и федералном нивоу је Краљевска јахаћа полиција Канаде (енгл. *Royal Canadian Mounted Police – RCMP*) која је надлежна за обављање полицијских послова и спровођење савезних закона на целокупној канадској територији, осим на подручју Онтарија, Квебека, као и делова Њуфаундленда и Лабрадора. Поред RCMP полицијске послове обављају покрајинске полиције Онтарија и Квебека. Све три институције надлежне за спровођење закона имају развијене системе контроле свог рада.

Полиција у Канади одговорна је за свој рад Министарству. Ипак, као централни принцип демократије, полиција мора бити независна од политичког утицаја. Полицијски одбори у Канади имају важну функцију да истовремено олакшају полицијску одговорност и полицијску независност. Полицијска управа у Канади има богату и добро документовану историју која обухвата 150 година. Одбори су основани да дају суштинска упутства за полицијску управу, уз уклањање политичког фаворизовања и контроле одборника одељења.¹⁶⁰

Полиција у Канади је регулисана у различитим облицима и степенима у свим наредбама влада.¹⁶¹ Канадска полиција није федерална и спада у делокруг покрајинске одговорности. Иако члан 92(14) Закона захтева да покрајине утичу на „управљање правда“, судови до недавно нису озбиљно доводили у питање претпоставку да полиција спада у уставну сферу покрајинског „провођења правде“. Покрајинске власти у Канади преузимају ову власт. То се десило формирањем покрајинске полиције појединим случајевима и кроз широко

¹⁵⁹ Исто.

¹⁶⁰ Stenning, P. C. (1992). The Role of Police Boards and Commissions as Institutions of Municipal Police Governance. In K. R. E. McCormick & L. A. Visano (Eds.), *Understanding Policing* (pp. 433-488). Toronto: Canadian Scholars' Press.

¹⁶¹ Police Sector Council. (2001). Strategic Human Resources Analysis of Public Policing in Canada. Retrieved November 08, доступно на: <http://www.policecouncil.ca/> (05.01.2023).

доношење покрајинског законодавства које делегира дужности полиције и локалног одржавања реда и закона на општине.¹⁶²

Године 1981, Комисија за реформу права Канаде обавила је две студије о свеобухватном испитивању историјата полицијског законодавства и правног статуса полиције у Канади. Резултат је био неизвесан и навео је једног аутора да закључи да „полиција делује под разноврсним статутима, који садрже битно различите одредбе поштовањастатуса и одговорност полиције. Ове законске одредбе остављају многа важна питања без одговора“.¹⁶³

С обзиром на неизвестан правни статус полиције у Канади, једнако је неизвестан обим и облик овлашћења која влада делегира полицијским одборима. Без правне оријентације, полицијско управљање је оријентисано на идеале заштите независности полиције од упада државе уз обезбеђивање одговорности полиције.

Централни део појмова демократске полиције и легитимитета полиције су концепти полицијска контрола и одговорност. Одговорност полиције не припада искључиво полицијским одборима, али се јавља кроз везу неформалних и формалних структура. Полиција је одговорна различитим организацијама за различите аспекте свог рада. Уопштено говорећи, они спадају у пет категорија:¹⁶⁴

- 1) политичка одговорност према органима власти и шире, преко нормалних политичких процеса;
- 2) правна одговорност или одговорност према закону преко судова и правосуђа;
- 3) одговорност према административним агенцијама као што су жалбене комисије, комисије за људска права и судови, владина одељења, покрајинске полицијске комисије, трезорски одбори, генерални ревизори или омбудсмани;
- 4) директна јавна одговорност кроз такве механизме као што је закон о слободи информисања;
- 5) специјални ад хок механизми одговорности као што су краљевске комисије и друга јавност. упити (Лав Цоммисионоф Канада, 2006: 89).

¹⁶²Grant, A. (1981). *The Police: A Policy Paper*. Ottawa: Law Reform Commission of Canada.

¹⁶³Stenning, P. C. (1982). *Legal Status of the Police*. Ottawa: Law Reform Commission of Canada, стр. 130.

¹⁶⁴Law Commission of Canada. (2006). In *Search of Security: The Future of Policing in Canada*, доступно на: <http://www.lcc.gc.ca/> (05.01.2023).

Полиција је најскупља компонента кривичног правосудног система у Канади. Постоје четири нивоа полиције у Канади, а то су: федерални, провинцијски, општински и аборицини.

Федерална полиција, позната и као *Royal Canadian Mounted Police* (RCMP) пружа истражне изаштитне услуге за федералну владу. Она служи као покрајинска полиција свуда осим у Онтарију, Квебеку и Њуфаундленд-Лабрадору. У неким заједницама ова полиција делује и као општинска полиција. Федерална полиција одговорна је за савезну полицију која обухвата четири мандата, за интегритет граница, наркотице и организовани криминал, међународну полицију, финансијски криминал и сл. Како се наводи у Закону о полицији, Федерална полиција истражује одређене врсте злочина у свим покрајинама и територијама нпр. трговина дрогом великих размера, кривична дела националне безбедности, сајбер криминал и тероризма.

Покрајинске полицијске снаге имају надлежност у руралним областима и неинкорпорисаним областима око градова. Највећа покрајинска полиција је Покрајинска полиција Онтарија (енгл. Ontario Provincial Police – OPP).

Општинску полицију финансира град у коме има јурисдикцију. Комунална полиција је организована у нумерисане дивизије и дивизије се деле на одреде или јединице. Општинска полиција штити највећи број грађана Канаде. Дужности општинске полиције укључују: очување мира и спречавање злочина, помоћ жртвама злочина, хватање злочинаца, полагање оптужби, учествовање у кривичном гоњењу, извршење налога, спровођење општинских аката и др.

Аборицинска полиција развијена је у заједницама аборицина. Заједнице Аборицина имају јединствене полицијске потребе. Основана је 1991. године, када је дошло до закључивања од стране Краљевске комисије да правни систем не обухвата одредбе који се односе на аборицине, а којих је све више међу извршиоцима прекршаја и кривичних дела.

Идеја о „полицијском одбору“ као институцији полицијске управе први пут се појавила 1858. године, где је Закон о општинским институцијама Горње Канаде захтевао да сваки од пет градова у колонији оснује Одбор полицијских комесара. Закон, који је представљао први документована акт која се односи на полицијску

управу у Канади, навела је полицијске службе да се повинују законским упутствима и подвргну управи одбора.¹⁶⁵

Полицијски одбори основани су са специфичном намером да изолују полицију од непосредног управљања од стране изабраних општинских политичара, и гарантују одређену меру политичке независности полицијским службама у вршењу својих дужности. Идеја је била да се полиција уклони од директне политичке контроле обезбеђујући да ова независна тела, дају смернице и одобравају полицијске буџете.¹⁶⁶

Током ове 150-годишње историје, полицијски одбори у Канади су доживели значајне промене њиховог чланства и овлашћења, што се нарочито огледа у различитом саставу, структури и мандату полицијских одбора.¹⁶⁷

Контролу RCMP спроводе Комисија за представке на рад RCMP (енгл. *The Commission for Complaints on RCMP* (Комисија за представке)), Спољни одбор за испитивање (енгл. *The External Testing Committee*) и Комитет за надгледање обавештајног рада и активности из домена државне безбедности (енгл. *The Committee for Oversight of Intelligence Work and Activities from the Domain of Government Security*).¹⁶⁸

Комисија за представке на рад RCMP 984 S. Sen (2010), 58. 985 S. Mizrabi (2006), 265. 986 Б. Бабовић (2001), 264. основана је 1988. године на основу одредби Закона о полицији (енгл. *Law on Police*). Она се стара о објективној примени закона која треба да обезбеди правично и ефикасно вођење поступка разматрања жалби на поступање припадника RCMP. Комисију за представке чине председник, потпредседник, затим, представници провинција за које је надлежан RCMP и још највише три члана. Све чланове именује гувернер Канаде на мандат који траје пет година, али се он може опозвати из оправданих разлога. Именовање представника провинција подлеже претходно прибављеној сагласности провинције коју представљају. Објективност рада Комисије за представке обезбеђује се забраном да

¹⁶⁵Biro, F. (2006). History of Police Boards, доступно на: <http://www.peelpoliceboard.ca/pages/history> (05.01.2023).

¹⁶⁶Исто.

¹⁶⁷Stenning, P. C. (1992). нав. дело, 475.

¹⁶⁸Бабовић, Б. (2001). нав. дело, стр. 264.

активни припадници RCMP буду њени чланови. Поред седишта у Отави, Комисија за представке има истурена одељења у Ванкуверу и Едмонтону.¹⁶⁹

Упоредо са успостављањем Комисије за представке Законом о полицији је установљен Спољни одбор за испитивање (енгл. *The External Testing Committee*) у чијој надлежности је разматрање интерних приговора и жалби припадника RCMP на одлуке у вези са изреченим дисциплинским мерама, отпуштањем из службе, распоређивањем на нижи ранг, премештајем, напредовањем у служби, стамбеним проблемима и сл.¹⁷⁰

Са друге стране, мандат Комитета за надгледање обавештајног рада и активности у домену државне безбедности (енгл. *The Committee for Oversight of Intelligence Work and Activities from the Domain of Government Security*) је да контролише рад служби надлежних за државну безбедност и обавештајни рад. Осим на савезном нивоу, питања контроле и надзора полиције регулишу провинције посебним законима.¹⁷¹

Систем контроле полиције Квебека је изграђен на Етичком кодексу полицајаца Квебека (енгл. *The Code of Ethics of Police Officers in Quebec* (Етички кодекс)) којим су утврђене дужности полицијских службеника и правила њиховог односа према грађанима. Контролни механизам је сачињен од Комесара за полицијску етику (енгл. *The Commissioner for Police Ethics*) и Комитета за полицијску етику (енгл. *The Committee for Police Ethics*), док је Суд Квебека (енгл. *The Court of Quebec*) надлежан за решавање по приговорима.¹⁷²

Провинција Онтарио представља изузетак у систему контроле рада канадске полиције. Наиме, 1997. године је одлучено да се у Торонту, највећем граду ове провинције који је предњачио у развоју цивилног надзора над радом полиције, укине цивилни надзор и да се решавање по представкама грађана врати у надлежност полиције. Оваква одлука представља преседан у систему цивилног надзора над радом полиције, а њено оправдање је засновано на аргументима да је цивилни надзор скуп и компликован.¹⁷³

¹⁶⁹Исто.

¹⁷⁰Исто, стр. 266.

¹⁷¹Исто, стр. 267.

¹⁷²Исто.

¹⁷³Исто, стр. 268.

ЗАКЉУЧАК

Као што смо истакли, садржина полицијске функције, односно делокруг и надлежност рада полиције, прецизно и детаљно су утврђени правним прописима. Осим тога, прописима су утврђена и правна овлашћења полиције да предузима управне радње и доноси правне акте у вршењу тих послова. Наиме да би обављала разноврсне, сложене и веома значајне послове специфичне природе који улазе у њену функцију, полиција мора бити овлашћена да врши различите облике делатности.

Полицији, односно одређеним категоријама њених службеника стоје на располагању тачно утврђене радње и акте који треба да јој омогуће да ефикасно одржава јавни ред и поредак, тј. безбедност грађана и државе. Полазећи од општих али и посебних обележја полиције као органа државне управе, које смо претходно навели, сасвим је логично и оправдано да је полиција овлашћена да врши управне радње и акте који су својствени и другим органима управе, али и посебне и специфичне, за њу јединствене облике делатности.

Анализа законских прописа и аката у области полиције међу националним законодавствима република бивше Југославије, показала је сличности и разлике међу појединим одредбама. Наиме, највише сличности могло се сагледати кроз овлашћења и надлежности полицијске, као и њене организација у националним законодавствима, где се примећује да су послови полицији, у већини случајева слично или исто дефинисани, са малим разликама. Треба напоменути и чињеницу да већина законодавства анализираних држава предвиђа и могућност примене присилних средстава у раду полицијских органа, као средстава принуде која се користе у сврху постизања одређених полицијских циљева.

Исто тако, ово се односи и на одредбе о заснивању радног односа, напретку, стручном усавршавању, професионалној едукацији и могућностима добијања признања и награда, где су одредбе из ових подобласти на релативно сличан начин одређене. Области дисциплинске одговорности дефинисана је у оквиру већине

закона, при чему се позива на одговорност полицијских службеника у вршењу службених дужности.

Битно је напоменути и разлике, које се нарочито односе на законе Републике хрватске и Републике Словеније, где са сигурношћу може рећи, да су одредбе њихових закона делимично или потпуно усклађене и прилагођене са европским законодавством. Наиме, то није толико приметно у хрватском закону, колико у словеначком, који се директно позива на неке законске одредбе и решења Европске уније, као и чињеницу да успоставља ефикасну сарадњу у овласти полиције како са земљама чланицама ЕУ, тако и на међународном нивоу.

Када се ради о анализи националних законодавства из области полиције у континенталном и англоамеричком праву, треба приметити основну разлику у томе да континентални правни системи признају улогу највишег законодавног органа, док супротно томе, код англоамеричких система, као основни креатор права и закона јавља се суд.

Анализа полиција у оквиру ових правних система показује да је иста у Немачкој организована према покрајинама, где свака од њих доноси својеврсне законске акте и одредбе који се односе на рад полиције. При томе, надлежности и одредбе полиције не разликују се много у односу на друге анализиране државе. Исти случај је и са Француском полицијом, где је правни модел полиције у овој држави послужио као основа за настанак и организовање многих других европских полиција. Међутим, према представљеној анализи структуре и организације полиције у Француској, изводи се општи закључак о томе да постоји тежња да се овакав модел избегава у пракси, с обзиром на то да исти угрожава слободу грађана као последицу уске повезаности јавне управе и полиције.

Надаље, рад врши анализу и законских решења и организација полиција у државама англоамеричког система. Наиме, Велика Британија као представница таквог правног модела, полицијско деловање заснива на Министарству унутрашњих послова, при чему су све полицијске управе смештене на локалним нивоима власти. Дакле, полицијску организацију карактерише велики број полицијских служби, са великим бројем службеника, чија су овлашћења и надлежности регулисане локалним законским одредбама. Слично томе, регулисан је и систем полиције у САД-у, у којој постоји више од 18 хиљада полицијских управа, где свака од њих подлеже

различитим државним, окружним и градским законима и кодексима, и они имају различите политике, праксе и програме обуке официра. На крају, правни режим полиције у Канади, представља својеврсан случај полицијског модела, на који је утицаја имао велики број држава, а саме дужности и овлашћења ових службеника у Канади, углавном се поклапају са дужностима које имају полицијски службеници у САД-у и Великој Британији.

На основу свега претходно наведеног, може се изнети општи закључак о томе да, без обзира на начин организовања и структуре полиције у различитим националним законодавствима, њена основна улога и сврха коју има у друштву, односи се на заштиту грађана и очување јавног реда и мира, деловањем кроз механизме за сузбијање прекршаја, кривичних дела и других радњи које могу угрозити права, здравље и живот грађана.

ЛИТЕРАТУРА

1. Аристотел (1970). *Политика, култура*. Београд.
2. Bayley, D. H.(1990). *Patterns of Policing: A Comparative International Analysis*. New Brunswick: Rutgers University Press.
3. Бабовић, Б. (1997). *Полиција у свјетском поретку*. Београд: НЕА
4. Бабовић, Б. (2001). Цивилна контрола и надзор над полицијом у Југославији. *У Демократска контрола војске и полиције у СР Југославији: нормативне претпоставке* (ур. Мирослав Хацић), Београд:Центар за цивилно-војне односе.
5. Богдановић, Б. (2002). *Два века полиције у Србији*. Београд: Министарство унутрашњих послова.
6. Beckley, A. (2006). *United Kingdom*. World Encyclopedia of Police Forces and Correctional Systems, second edition (ed. Georg Thomas Kurian), Thomson Gale, Detroit – New York.
7. Влатковић, М., Брковић, Р., Урдаревић, Б. (2013). *Службеничко право*. Београд.
8. Васиљевић, Д. (2011). Функције полиције и њена овлашћења да предузима управне радње. *НБП - Журнал за криминалистику и право*, 30, 1-10.
9. Гавриловић, А. (1911). *Цртице за историју Београдске полиције и државног уређења у Србији*. Београд: Штампарија Ђ. Мунца и М. Карића.
10. Grant, A. (1981). *The Police: A Policy Paper*. Ottawa: Law Reform Commission of Canada.
11. Grieve, J., Harfield, C., MacVean, A. (2007). *Policing*. Los Angeles – London: SAGE Publications.
12. Игњатовић, Ђ. (2015). *Криминологија*. Београд: Правни факултет.
13. Лубарда, Б., Коштурић, Б., Јовановић, П. (2015). *Увод у радно право са елементима социјалног права*. треће издање, Београд.
14. Mawby, R. I. (1990). *Comparative policing issues: The British and American experience in international perspective*. London: Unwin Hyman.
15. Милосављевић, Б. (1997). *Наука о полицији*. Београд: Полицијска академија.

16. Милосављевић, Б. (2007). *Наука о полицији*. Београд: Полицијска академија.
17. Милетић, С. (2003). *Полицијско право*. Београд: Полицијска академија.
18. Милетић, С., Југовић, С. (2016). *Право унутрашњих послова*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија.
19. Mizrabi, S. (2006), *Canada*. World Encyclopedia of Police Forces and Correctional Systems, second edition (ed. Georg Thomas Kurian), Thomson Gale, Detroit – New York.
20. Marenin, O. (2007). Theories of policing. *The Encyclopedia of Police Science* (ed. Jack R. Greene), New York: Taylor & Francis Group.
21. Михајловић, Д. (2007). Службезаунутрашњуконтролуполиције, кратакупоредно – правниприказ. *Безбедност*, 3/2007.
22. Модич, М., Лобникар, Б., Двојмоч, М. (2014). Полицијска активност у Словенији: анализа процеса трансформације, плурализације и приватизације. *Конзерваторске студије*, 16(3), 217–241.
23. Нешковић, С. (2006). *Безбедност и реформе у Србији*. Београд: Институт за политичке студије.
24. Никач, Ж., Лештанин, Ж. (2017). Нови Закон о полицији и примена средстава принуде, *Војно дело 1* (LXIX), 202–203.
25. Roth, M. P. (2006). General History of Policing. In *World Encyclopedia of Police Forces and Correctional Systems*, second edition (ed. Georg Thomas Kurian), New York: Thomson Gale, Detroit.
26. Stenning, P. C. (1982). *Legal Status of the Police*. Ottawa: Law Reform Commission of Canada.
27. Stenning, P. C. (1992). The Role of Police Boards and Commissions as Institutions of Municipal Police Governance. In K. R. E. McCormick & L. A. Visano (Eds.), *Understanding Policing* (pp. 433-488). Toronto: Canadian Scholars' Press.
28. Субашић, Д., Кекић, Д. (2009). Организација дирекције полиције. *Правни живот*, бр. (11/2009), стр. 211-225.
29. Sen, S. (2010). *Enforcing Police Accountability Through Civilian Oversight*. New Delhi: Sage Publications.
30. Симовић, Д., Зекавица, Р. (2012). *Полиција и људска права*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија.

31. Субошић, Д. (2013). *Организација и послови полиције*. Београд: Криминалистичко – полицијска академија.
32. Тадић, Љ. (1988). *Наука о политици*. Београд: Рад.
33. Feltes, T. (2006). *Germany*. World Encyclopedia of Police Forces and Correctional Systems – second edition (ed. Georg Thomas Kurian), Detroit – New York.
34. Feltes, T., Marquardt, U., Schwarz, S. (2013). Policing in Germany: Developments in the Last 20 Years. In Meško, G. et al. (eds.), *Handbook on Policing in Central and Eastern Europe*, Springer Science+Business Media New York.
35. Штурм, Л. (2010). *Коментар уставе Републике Словеније*. Крањ: Факултета за државне и европске штудије.
36. Шаркић, С., Поповић, Д. (2014). *Великиправни системи и кодификације*. Нови Сад: Правни факултет.
37. Wadman, R. C. (2009). *Police Theory in America: Old Traditions and New Opportunities*. Springfield: Charles C Thomas – Publisher LTD.

➤ Правни извори

38. Закон о народној милицији, Службени лист ФНРЈ, бр. 101/46.
39. Закон о изменама Закона о унутрашњим пословима, Службени гласник РС, бр. 54/96.
40. Закон о полицији, Службени гласник РС, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018.
41. Закон о безбедности саобраћаја на путевима, Сл. гласник РС, бр. 41/2009, 53/2010, 101/2011, 32/2013 - одлука УС, 55/2014, 96/2015 - др. закон, 9/2016 - одлука УС, 24/2018, 41/2018, 41/2018 - др. закон, 87/2018 и 23/2019.
42. Законик о кривичном поступку, Сл. гласник РС, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014.
43. Закон о прекршајима, Сл. гласник РС, бр. 65/2013, 13/2016 и 98/2016 - одлука УС.
44. Закон о унутрашњим пословима, Службени лист Црне Горе, бр. 070/21 од 25.06.2021, 123/21 од 26.11.2021.
45. Закон о полицији, Народне новине, бр. 34/11, 130/12, 89/14, 151/14, 33/15, 121/16, 66/19.

46. Закон о организацији и раду полиције, Урадник РС, шт. 15/13, 11/14, 86/15, 77/16, 77/17, 36/19, 66/19 – ЗДЗ, 200/20, 172/21, 105/22 – ЗЗНШПП ин 141/22.
47. Закон о полицијским задацима и овлашћењима, Урадник РС, шт. 15/13, 23/15 – попр., 10/17, 46/19 – одл. УС, 47/19 ин 153/21 – одл. УС.
48. Закон о полицији, Урадник РС, шт. 66/09 – уряднопречишчено беседило, 22/10, 26/11 – одл. УС, 58/11 – ЗДТ-1, 40/12 – ЗУЈФ, 96/12 – ЗПИЗ-2, 15/13 – ЗНПпол ин 15/13 – ЗОДпол.
49. Закон о полицијским службеницима Босне и Херцеговине, Сл. гласник БиХ, бр. 27/2004, 63/2004, 5/2006, 58/2006, 58/2006, 15/2008, 50/2008 - др. закон, 63/2008, 35/2009, 7/2012 и 42/2018 - одлука УС.
50. Закон о полицији Северне Македоније, СлужбенвесникнаРепубликаМакедонија, бр. 114/06, 148/08 – одлука УС, 6/09, 145/12, 41/14, 33/15, 31/16, 106/16, 120/16, 21/18, 64/18; ,СлужбенвесникнаРепубликаСевернаМакедонија, бр. 294/21 и 89/22.
51. Канцеларија високог комесара Уједињених нација за људска права, Универзална декларација о људским правима, доступно на: https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/cnr.pdf (11.12.2022)
52. Правилник о полицијским овлашћењима, Службени гласник РС, бр. 41/2019 и 93/2022.
53. Правилник о начину обављања појединачних полицијских послова, Сл. гласник РС, бр. 63/2018 и 72/2018.
54. Правилник о начину вршења контроле и непосредног регулисања саобраћаја на путевима и вођењу обавезних евиденција о примени посебних мера и овлашћења, Службени гласник РС, 2016.
55. Правилник о техничким обележјима и начину употребе принудних средстава, Сл. гласник РС, бр. 19/2007, 112/2008 и 115/2014.
56. The Schengen acquis - Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders, (2000), *Official Journal*, L239, 2000, 19–62.
57. Устав Републике Словеније, Урадник РС, шт. 33/91-И, 42/97 – УЗС68, 66/00 – УЗ80, 24/03 – УЗ3а, 47, 68, 69/04 – УЗ14, 69/04 – УЗ43, 69/04 – УЗ50,

68/06 – У3121,140,143, 47/13 – У3148, 47/13 – У390,97,99, 75/16 – У370а ил
92/21 – У362а.

58. CERD (2004). General Recommendation No. 30: Discrimination against Non-Citizens, октобар 2004.

➤ Интернет извори

59. Brian A. Reaves, Ph.D. (2006). *U.S. Department of Justice, Bureau of Justice Statistics. State and Local Law Enforcement Training Academies*, доступно на: <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/slleta06.pdf> (05.01.2023).

60. Biro, F. (2006). *History of Police Boards*, доступно на: <http://www.peelpoliceboard.ca/pages/history> (05.01.2023).

61. Bosch, A., Grutzpalk, J. (2015). *Kontrolle der Polizei*. Bundeszentrale für politische Bildung 3. september 2015, доступно на: <https://www.bpb.de/themen/innere-sicherheit/dossier-innere-sicherheit/201425/kontrolle-der-polizei/> (04.01.2023).

62. Law Commission of Canada. (2006). *In Search of Security: The Future of Policing in Canada*, доступно на: <http://www.lcc.gc.ca/> (05.01.2023).

63. Metropolitan police, доступно на: <https://www.met.police.uk/> (04.01.2023).

64. Police Sector Council. (2001). *Strategic Human Resources Analysis of Public Policing in Canada*. Retrieved November 08, доступно на: <http://www.policecouncil.ca/> (05.01.2023).

65. Pütter, N. (2011). *Kontrolle der Polizei – Demokratische Selbstverständlichkeit oder starker staat*. Bürgerrechte Cilip & Polizei 7. september 2011, доступно на: <http://www.cilip.de/2011/09/07/kontrolle-der-polizei-demokratische-selbstverstaendlichkeit-oder-starker-staat> (04.01.2023).

66. U.S. Department of Justice, Community Relations Services Toolkit for Policing, Policing 101, доступно на: <https://www.justice.gov/file/1376626/download> (05.01.2023).

67. *Constitutional Policing as a Cornerstone of Community Policing: A Report by the Police Executive Research Forum*, April 2015 Office of Community Oriented

Policing Services, U.S. Department of Justice, доступно на:
<https://cops.usdoj.gov/RIC/Publications/cops-p324-pub.pdf> (05.01.2023).

ПРАВНИ РЕЖИМИ ПОЛИЦИЈСКЕ ДЕЛАТНОСТИ

САЖЕТАК

Полиција је кључна институција у одржавању реда и заштити грађана и њихове имовине у свакој држави. Функције полиције се мењају у складу са развојем друштва и државе, а полицијски закони имају улогу да регулишу овлашћења, дужности и кодекс понашања полицијских службеника. Ова регулатива се разликује од државе до државе, што значи да је важно упоредити и анализирати различита национална законодавства која се односе на полицијске послове. Полицијске снаге делују под надлежношћу владе и имају овлашћења која други грађани немају, попут легитимне употребе силе у спречавању криминала. Међутим, како би се спречило злоупотребљавање ових овлашћења, друштво мора да пажљиво прати активности полиције и успостави законе који регулишу њихово деловање у складу са уставним нормама и људским правима. У складу са наведеним, предмет рада је компаративни приказ и анализа законских решења и одредби које се односе на полицијске послове, а у оквиру различитих националних законодавства.

Кључне речи: полиција, функције полиције, правни режим полиције, полицијска делатност, организација полиције, закон о полиције

LEGAL REGIME OF POLICE ACTIVITY

SUMMARY

The police is a key institution in maintaining order and protecting citizens and their property in every country. Police functions change in accordance with the development of society and the state, and police laws have the role of regulating the powers, duties and code of conduct of police officers. This regulation differs from country to country, which means that it is important to compare and analyze different national legislations related to police work. Police forces operate under the authority of the government and have powers that other citizens do not have, such as the legitimate use of force to prevent crime. However, in order to prevent abuse of these powers, society must carefully monitor the activities of the police and establish laws that regulate their actions in accordance with constitutional norms and human rights. In accordance with the above, the subject of the work is a comparative presentation and analysis of legal solutions and provisions related to police affairs, within the framework of various national legislations.

Key words: police, police functions, police legal regime, police activity, police organization, law on police

БИОГРАФИЈА СТУДЕНТА

Ана Лападатовић рођена је 21.02.1994. године у Зајечару. Завршила је основну школу „9. српска бригада“ у Бољевцу и средњу школу „Никола Тесла“ у Бољевцу, смер економски техничар, са одличним успехом током свих година школовања. Дипломирала је 2019. године на Правном факултету за привреду и правосуђе у Новом Саду. Након завршетка факултета обавила је приправнички стаж у Адвокатској канцеларији у Нишу и Основном суду у Зајечару. Мастер студије на Правном факултету у Нишу уписала је 2021. године, смер унутрашњих послова и положила све испите са просечном оценом 9,5.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: Ана Лападатовић

Наслов мастер рада: Правни режими полицијске делатности

Ментор: проф. др Милош Прица

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом Правни режими полицијске делатности

пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: Ана Лападатовић

У Нишу, _____

Потпис аутора
